ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΦΥΛΛΟ ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΓΓΛΙΑ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4, ΤΗΛ. 30.297 ||| ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ ||| ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΤΩΝ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ||| ΣΑΒΒΑΤΟ 21 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1940

ΠΩΣ ΓΝΩΡΙΣΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τοῦ R. A. CLOSE

Πολλοὶ μιλοῦν, τώρα τελευταῖα, γιὰ Ἀγγλοφίλους, γιὰ φιλέλληνες, καθὼς καὶ γιὰ τοὺς δεσμοὺς ποὺ ἑνώνουν τὴν Ἀγγλία καὶ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ δίκαια. Γιατὶ ποιὰ ἄλλη πιὸ σίγουρη ἕνωση μπορεῖ νὰ ὑπάρξει, ἀπὸ τὴ βαθειὰ καὶ μυστηριώδη ἐκείνη συμπάθεια ποὺ ἑνώνει δυὸ φίλους ποὺ ἀλληλοϋπερασπίζονται, χύνοντας τὸ αἷμα τους;

Αὐτὰ ὅμως τὰ αἰσθήματα, τὰ τόσο τώρα θερμά, δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ λιγοστέψουν στὸ μέλλον. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Ἕλληνες, δὲ μάχονται ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλον, στὴν ἀπόλυτη κυριολεξία. Κατὰ συνέπεια ἡ συμπάθεια ἀνάμεσά τους δὲν εἶναι ὅμοια μ' ἐκείνη ποὺ νοιώθουν δυὸ στρατιῶτες πού, μέσα στὸ ἴδιο χαράκωμα, ἀντιμετωπίζουν τὸ θάνατό. Ἡ συμπάθεια αὐτὴ εἶναι ἐξαρτημένη, περισσότερο ἀπὸ τὴ φαντασία. Ἐξ ἄλλου, γιὰ πολλοὺς Ἄγγλους, ἡ Ἑλλάδα παραμένει πάντοτε ἕνας μυθικὸς τόπος, ἐνῶ, γιὰ ἕνα ἀρκετὰ μεγάλο ἀριθμὸ Ἑλλήνων, ἡ Ἀγγλία εἶναι πολὺ λίγο γνωστή. Γιὰ νὰ γίνει, λοιπόν, ἡ συμπάθεια αὐτή, ὄχι μονάχα μιὰ ἐγκάρδια συνεννόηση, ἀλλὰ κάτι τὸ στέρεο καὶ τὸ διαρκές—ποιὸς ἀπὸ μᾶς δὲ θὰ τὸ ἐπιθυμοῦσε; — πρέπει διαρκῶς νὰ γνωριζόμαστε ὅλο καὶ περισσότερο.

Ἀπὸ αὐτό, πηγάζει μιὰ μεγάλη εὐθύνη γιὰ τοὺς καθηγητές, τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς δημοσιογράφους τῶν δύο χωρῶν.

Τολμῶ νὰ πάρω, ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἕνα μέρος τῆς μεγάλης αὐτῆς εὐθύνης, φανερώνοντάς σας τὴ νοοτροπία ἑνὸς κοινοῦ Ἄγγλου καὶ τὴ στάση του ἀπέναντι στὴν Ἑλλάδα.

⁂

Ὄχι, δὲν ἔχω διδαχτεῖ τ' ἀρχαῖα ἑλληνικά. Ἀλλὰ ἔχω διαβάσει, ὅπως σχεδὸν κάθε νεαρὸς Ἄγγλος, τοὺς «Ἥρωες» τοῦ Σάρλ Κίνγκσλεῦ καὶ τὰ «Tanglijwood Tales» τοῦ Ναθάναήλ Hawthorne. Ἀργότερα, διείδα τὴν Ἑλλάδα — τὴν ἀρχαία πάντοτε — μέσα στὰ ἔργα τῆς Ἀναγέννησης, στὸν Μονταίνιο, στὸν Ρακίνα. Αὐτὰ μ' ὁδήγησαν στὶς μεταφράσεις τῶν σοφῶν Jowett καὶ τοῦ Γιλβέρτου Murray.

Πρέπει ἀκόμα νὰ ὁμολογήσω πώς ἔχω διαβάσει, ἐξαιρετικὰ ὅμως γλήγορα, καθὼς ἐπρόκειτο γιὰ κάτι ἐξετάσεις σ' ἕνα λύκειο — τὴν ἱστορία τῆς Ἐπανάστασης γιὰ τὴν Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας. Ὁ Μπάϊρον μοῦ εἶχε παρουσιασθεῖ, ἀπὸ τὸν καθηγητή μου τῆς ἱστορίας, σὰν ἕνας ἰδιόρρυθμος τύπος καὶ ἀπὸ τοὺς συμφοιτητές μου, σὰν συγγραφέας κάποιων σκανδαλιστικῶν στίχων. Σᾶς τὸ λέω αὐτὸ ὁλότελα εἰλικρινά, γιὰ νὰ ὑπογραμμίσω πόσο εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐξηγήσει κανεὶς στοὺς συμπατριῶτες μου, μὲ τὴν ὀλιγώτερη δυνατὴ αἰσθηματολογία, γιατὶ οἱ Ἕλληνες ἐκτιμοῦν τόσο τὸν Μπάϊρον. Ὅσο γιὰ μένα, σᾶς ὑπόσχομαι πὼς θὰ προσπαθήσω νὰ τοὺς τὸ ἐξηγήσω.

Ἔπειτα ἀπ' ὅλ' αὐτά, μπορεῖτε νὰ πιστέψετε πὼς ἡ σύγχρονη Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχε γιὰ μένα, παρὰ μονάχα σὰν ἕνας τόπος ἄγονων βράχων, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους καλλιεργοῦνται οἱ ξερὲς σταφίδες ποὺ τρῶμε μέσα στὰ χριστουγεννιάτικα γλυκίσματα. Ὁ πληθυσμός — αὐτὰ τὰ ὡραῖα κορμιὰ μέσα στὶς ἄσπρες φουστανέλλες — δὲν ὑπῆρχε.

Πρὶν ἀπὸ ὀντὼ χρόνια, πηγαίνοντας στὴν Κίνα, πέρασα ἀπὸ τὴν Κρήτη — ποὺ μ' ἔκανε ν' ἀναπολήσω μονάχα τὸν Ἅγιο Παῦλο. Ἕνας συνταξιδιώτης μου μοῦ μίλησε γιὰ τὴ σύγχρονη Ἑλλάδα. «Ἀξίζει ὁ κόπος νὰ τὴ γνωρίσετε», μοῦ εἶπε.

Καί, πραγματικά, ἄξιζε ὁ κόπος. Στὸ ἀναμεταξὺ ὅμως ἔμεινα πέντε χρόνια στὴν Κίνα, ὅπου, ἀνάμεσα σ' ἕνα κοσμοπολιτικὸ περιβάλλον, θυμοῦμαι, ἰδιαίτερα, πώς συνάντησα δυὸ Ἕλληνες. Ὁ ἕνας εἶχε ἕνα ἐστιατόριο στὴν

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 2)

Ταξιδεύοντας

ΑΓΓΛΙΑ

Τοῦ ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

(Δημοσιευουμε, μὲ τὴν καλύτερη χαρά, στὸ σημερινὸ φύλλο μας, τὸ ἀφιερωμένο στὴν πνευματικὴ Ἀγγλία, τὸ ξεχωριστὸ αὐτὸ ἀποσπασμα ἀπὸ τὸν πρόλογο τοῦ καινούργιου βιβλίου τοῦ Νίκου Καζαντζάκη, ποὺ, μὲ τὸν παραπάνω τίτλο, θὰ κυκλοφορήσει σὲ λίγες μέρες ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο «Πυρσός»)

Σήμερα ὅλες μας οἱ ἐλπίδες στριμώγνουνται σὲ τοῦτο: στὸ ὅτι οἱ καιροὶ ποὺ περνοῦμε — κι ἀκόμα πολὺ περισσότερο : οἱ καιροὶ ποὺ θὰ περάσουν τὰ παιδιὰ καὶ τ' ἀγγόνια μας — εἶναι δύσκολοι. Ἡ Δυσκολία στάθηκε πάντα στὴ ζωὴ ὁ μέγας ἐρεθισμὸς ποὺ ξυπνάει καὶ κεντρίζει ὅλες μας τὶς ὁρμές, καλὲς καὶ κακές, γιὰ νὰ πηδήξομε τὸ ἐμπόδιο ποὺ ὑψώθηκε ξαφνικὰ μπροστά μας κ' ἔτσι, ἐπιστρατεύοντας ὅλες μας τὶς δυνάμεις, ποὺ ἀλλιῶς θὰ ὑπνωναν ἢ θὰ ἐνεργοῦσαν σκόρπια κι ἀνόρεχτα, φτάνουμε κάποτε πολὺ μακρύτερα ἀπ' ὅ,τι ἐλπίζαμε. Γιατὶ οἱ ἐπιστρατευόμενες δυνάμεις δὲν εἶναι μονάχα δικές μας, ἀτομικές, μήτε μονάχα ἀνθρώπινες. Στὴ φόρα τοῦτη ποὺ παίρνουμε γιὰ νὰ πηδήξουμε, ξαμολύνουνται μέσα μας τρισυπόστατες δυνάμεις: ἀτομικές, ἀνθρώπινες, προανθρώπινες. Στὴ στιγμὴ ποὺ συσπειρώνεται ὁ ἄνθρωπος σὰν ἐλατήριο γιὰ νὰ ἐπιχειρήσει τὸ πήδημα, ὁλάκαιρη, μέσα μας: ἡ ζωὴ τοῦ πλανήτη παίρνει φόρα. Νοιώθουμε φανερὰ πιὰ τὴν ἁπλούστατη ἀλήθεια ποὺ τόσο συχνὰ λησμονοῦμε στὶς βολικὲς κι ἄγονες στιγμὲς τῆς εὐκολίας : πὼς ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀθάνατος, νὰ δουλεύει κάτι ἢ Κάποιον ἀθάνατο.

Γι' αὐτὸ στὶς δημιουργικὲς αὐτὲς στιγμὲς [illegible] δὲν εἶναι δυνατή. Ὁ νόμος τῆς ἀναλογίας, τὰ ἱστορικὰ προηγούμενα, παθήματα μαθήματα, δὲν ἔχουν καμμιὰν ἐφαρμογὴ στὶς στιγμὲς ποὺ ὁ ἄνθρωπος δηλ. ἡ ἀνθρωπότητα, δηλ. ἡ ζωὴ ὁρμάει γιὰ τὸ πήδημα. Ἐδῶ τὸ ἀπρόβλεφτα εἶναι τὸ μόνο προβλεπόμενο. Ἡ ἱστορία ἐδῶ χάνει τὴ δύναμή της. Πέφτει ἡ μάσκα της, καὶ φαίνεται τὸ ἀληθινό της πρόσωπο: Παραμύθι καὶ τὸ δηγοῦνται στὰ μικρά, μικρὰ καὶ μεγάλα, οἱ τρεῖς φλύαρες κυράτσες: ἡ Φαντασία, ἡ Φιλαυτία, ἡ Αὐθαιρεσία.

Στὶς μεγάλες στιγμὲς ποὺ περνοῦμε κάποια ἄλλη δύναμη μπαίνει ὁδηγός : ἡ Πίστη. Ἡ πίστη πὼς μποροῦμε νὰ πλάσουμε ἀπαρχῆς καινούριο κόσμο, νὰ καθαρίσουμε τὴ μνήμη, νὰ ξαλαφρώσουμε ἀπὸ τὰ περιττὰ ἀνόητα βάρη, νὰ δώσουμε καινούρια παρθενιὰ στὴν ψυχή μας. Πιστεύουμε, φυσικά, κάτι ἀνύπαρχτο, μὰ πιστεύοντάς το, τὸ δημιουργοῦμε. Ἀνύπαρχτο εἶναι ὅ,τι δὲν ποτίσαμε ἀρκετὰ μὲ τὸ αἷμα μας, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ πάρει δύναμη νὰ δρασκελίσει τὸ μυστικὸ κατασκότεινο κατώφλι τῆς ἀνυπαρξίας. Μὲ τὴν πίστη, μὲ τὴν ἀγάπη ἢ μὲ τὴ βία, μὲ τὸ αἷμα μας δηλ. μὲ ἀνθρώπινα ὑλικά, πλάθεται τὸ ἀνύπαρχτο καὶ γίνεται τὸ μέγα πήδημα ἀπὸ τὸν ἕνα πολιτισμὸ στὸν ἄλλο.

Γιὰ νὰ γίνει τὸ πήδημα αὐτό, ἀπαραίτητο νὰ προηγηθεῖ ἡ καταστροφή, νὰ γκρεμιστοῦν πολλὰ σεβαστὰ κι ἀγαπημένα ποὺ ἐμποδίζουν καὶ ν' ἀνοίξει ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια ἡ ψυχὴ καινούριο δρόμο.

Ἡ ἐποχή μας ἔχει δραστικώτατα μὲ ὁρισμένο πρόσωπο στοιχεῖα ἀποσύνθεσης κι ἀπρόσωπα ἀκόμα, ἀβέβαια, μὰ ἀκαταμάχητα στοιχεῖα σύνθεσης. Ἑκατομμύρια ἀγωνιστὲς τὴ στιγμὴ τοῦτη καὶ στὶς πέντε ἠπείρους ἐχτελοῦν τέλεια τὸ ἱερὸ προδρομικὸ ἔργο τῆς ἀποσύνθεσης· οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ἂς δουλεύουν, ὅσο μποροῦν, ἀπὸ τώρα, τὰ στοιχεῖα τῆς σύνθεσης.

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 6)

ΓΙΑΤΙ ΠΟΛΕΜΑΜΕ

2.

Τοῦ ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΡΔΑΤΟΥ

Πολλοὶ πολέμοι ἔχουν γίνει ὡς τὰ τώρα. Ὅλοι οἱ λαοὶ ἔχουν πόλεμους στὴν ἱστορική τους διαδρομή. Πολλὲς φορὲς ὅμως οἱ πολέμοι εἶναι ἄδικοι, εἶναι καταχτητικοί, γιατὶ ἀποβλέπουν στὸ νὰ σκλαβώσουν ἄλλους λαούς. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολέμοι ἀπελευθερωτικοί, δηλαδὴ προοδευτικοὶ μέσα στὴν ἱστορία ὁρισμένων λαῶν. Ὅταν στὴν ἀρχαιότητα γίνονταν οἱ ρωμαϊκοὶ καὶ οἱ περσικοὶ πολέμοι, οἱ πολέμοι αὐτοὶ ἦταν καταχτητικοὶ καὶ ἔβαλαν φρένα στὴν ἱστορία. Στὸ Μαραθῶνα ὅμως καὶ στὴ Σαλαμῖνα καὶ στὶς Θερμοπύλες πολεμώντας ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ἔκανε πολέμους ἀπελευθερωτικούς. Γι' αὐτὸ καὶ μέσα στὴν ἀρχαία ἱστορία ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν, ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνας καὶ ἡ νίκη τοῦ Μαραθῶνα ἔχουν παγκόσμια σημασία, γιατὶ ὀπαμπάσανε τὴν ὀργὴ τῆς περσικῆς [illegible] βαρότητας καὶ ἔδωσαν στὸν ἀρχαῖο Ἑλληνισμὸ τὴν πίστωση τοῦ χρόνου ποὺ χρειαζόταν γιὰ νὰ μεγαλουργήσει πιὸ ὕστερα. Ἰὸ ἴδιο καὶ ἡ Ἐθνικὴ μας Ἐξέγερση στὸ Εἰκοσιένα. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ξεσηκώθηκε γιὰ τὴν ἐλευθερία του, γιὰ νὰ δημιουργήσει τὴν ἐθνική του ἑστία καὶ γιὰ νὰ πάρει τὴ θέση του μέσα στὰ Βαλκάνια καὶ στὴν ἱστορία τῆς Εὐρώπης. Καὶ ὅλοι οἱ πολέμοι κατὰ τῆς Τουρκιᾶς στὰ περασμένα ἦταν πολέμοι ἀπελευθερωτικοί.

Μὰ καὶ ὁ σημερινός μας πόλεμος εἶναι κάτι παραπάνω. Ἡ Ἰταλία γύρεψε νὰ μᾶς σκλαβώσει. Ὅπως σκλάβωσε τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς Ἀβησσυνούς, ἔτσι νόμισε πὼς μποροῦσε νὰ μᾶς μεταχειριστεῖ καὶ μᾶς. Ὁ ἰταλικὸς ἰμπεριαλισμὸς ἔκανε ὅ,τι ἔκαμαν πρὶν ἀπὸ δυόμισι χιλιάδες χρόνια οἱ Πέρσες. Ἤθελε νὰ μᾶς καταχτήσει. Ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ λέει τὸ ἰταλικὸ τελεσίγραφο εἶναι προφάσεις καὶ δικαιολογίες ποὺ οὔτε τὰ μικρὰ παιδιὰ δὲν μποροῦν νὰ πείσουν. Ὁ ἰταλικὸς φασισμὸς ἔχει ἰμπεριαλιστικὰ σχέδια καὶ ἰμπεριαλιστικοὺς σκοποὺς καὶ γι' αὐτὸ προετοίμασε μὲ ὅλα τὰ τεχνικὰ μέσα τῆς καταστροφῆς τὴν ἐνάντιά μας ἐπίθεση. Μὰ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν κάθησε μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια. Ἐξεγέρθηκε σὰν γίγαντας καὶ ἔγραψε μὲ τὸ αἷμα του σελίδες ἡρωϊσμοῦ ποὺ θὰ τὶς ζήλευαν καὶ ἄλλοι λαοί. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ξεγελάστηκε. Κατάλαβε τί τὸν περιμένει ἂν δὲν πολεμήσει καὶ ἂν δὲν ἀντιταχθεῖ. Πολέμησε καὶ πολεμᾶ ὅπως πολεμοῦσαν καὶ οἱ ἥρωες [illegible] Θερμοπύλες καὶ στὸ Μαραθῶνα. Ἂν τυχὸν λοιπὸν βρεθοῦν μερικοὶ ἀσυνείδητοι ποὺ κρυφοκουβεντιάζοντας θὰ θελήσουν νὰ αμφισβητήσουν τὸν ἀπελευθερωτικὸ σκοπὸ τοῦ σημερινοῦ πολέμου, αὐτοὶ ἂν δὲν εἶναι ὄργανα τῆς Πέμπτης Φάλαγγας, θὰ εἶναι ἀνόητοι ψευτοϊδεολόγοι, ποὺ δὲν ξέρουν τὰ τρία κακὰ τῆς μοίρας τους. Ὄχι. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ξέρει τί κάνει. Ἔχει ἀρκετὴ ἀνάπτυξη γιὰ νὰ καταλάβει ἂν ὁ σημερινὸς πόλεμος εἶναι ἀπελευθερωτικός. Γι' αὐτὸ καὶ χύνει, χωρὶς καμμιὰ ἐξαίρεση, τὸ αἷμα του καὶ θὰ τὸ χύσει ὡς ποὺ νὰ τσακισθεῖ ὁ ἐπιδρομέας.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΡΔΑΤΟΣ

ΜΗΑΤΦΟΝ

ΝΑ ΓΙΑΤΙ ΑΓΑΠΩ ΤΟΥΣ ΑΓΓΛΟΥΣ

Της ΛΙΛΙΚΑΣ ΝΑΚΟΥ

Είναι γελοίο, άραγες, νὰ λέει κανείς πως ἀγαπὰ ἕναν τόπο, ἐπειδὴ ἀγαπᾶ ἕναν συγγραφέα;...

Ἐγὼ ἄρχισα ν' ἀγαπῶ λοιπὸν τὴν Ἀγγλία, σὰν διάβασα τὴν καταπληκτικὴ Ἐμιλὶ Μπροντὲ μὲ τὰ Ἀνεμοδάρτα Ὕψη. Ὁ κριτικὸς ὁ Γάλλος, Ντωντέ, σὲ μιὰ του μελέτη, ποὺ διάβασα κατόπι, βάζει τὴν Ἐμιλὶ Μπροντὲ κοντὰ στὸν Ντοστογιέφσκι καὶ τὸν Σαίξπηρ.

Ἀπὸ κεῖ ἄρχισε ἡ ἀγάπη μου γιὰ τὴν Ἀγγλία. Κατόπι διάβασα κι ἄλλους συγγραφεῖς καὶ ὅλο ἀνακαλύπτω πὼς τόσο περισσότερο ἀγαπῶσα τοὺς Ἀγγλους.

Ὁ Μπάριχ, στὴν Ντεφνὲ Ἀντρέ, μὲ ἔκανε νὰ ἀνακαλύψω ἕνα πολιτισμὸ διαφορετικό, λεπτό, ἀριστερον. Ὕστερα ἤρθανε πάλι τὰ μυθιστορήματα τῆς Κάθριν Μάνσφιλδ, ποὺ γίνηκε ἡ πιὸ στενή μου φίλη, κι ἐπὶ τέλους, ἀπὸ τὰ πολλὰ διαβάσματα ἀγγλικῶν βιβλίων (ἔστω καὶ σὲ γαλλικὴ μετάφραση) ὁ τόπος αὐτὸς μοῦ γίνηκε προσιτὸς καὶ πολὺ ἀγαπητός. Ὅταν δὲ ἐρωτεύθηκα τὸν Κόνρατ, πάει πιά, ἡ Ἀγγλικὴ Αὐτοκρατορία ὁλόκληρη, καθὼς ὁ Κόνρατ μαζὶ μὲ τὸν Κίπλιγκ, μὲ γύριζαν σὲ θάλασσες καὶ σὲ βουνὰ καὶ μοῦ δώσανε τὴ μανία νὰ γνωρίσω τοὺς Ἀγγλους καὶ τὴν Ἀγγλία ἀπὸ κοντά.

Μά... πῶς νὰ πᾶς στὴν Ἀγγλία; Καὶ ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα πῶς νὰ πλησιάσεις τοὺς Ἀγγλους;...

Μὲ συγκίνηση λοιπὸν μεγάλη, νὰ ποῦ εἶδα τοὺς ἐανθοὺς παίδαρους, τοὺς νέους ἥρωες τῆς Ἀγγλίας στοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας...

Σὰν πρωτοείδα δυὸ νέα παιδιά, μοῦ 'ρθε ἰδέα νὰ πάω νὰ τοὺς σφίξω τὸ χέρι καὶ νὰ τοὺς πῶ τὸ ψιλιγιατί καὶ τὸ πῶς τοὺς ἀγαπῶ... Μὰ οὔτε καὶ τὰ κοῦμπιὰ τὰ παιδιὰ θὰ καταλαβαίνανε τί τοὺς ἔλεγα, οὔτε εἴχανε ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἀγάπη τὴ δική μου. Κάθησα λοιπὸν καὶ κύτταζα μὲ στοργὴ τὰ Ἀγγλεζάκια ποὺ κόβανε βόλτες στὸ Σύνταγμα.

Νὰ ὁ ἀδελφὸς τῆς Μάνσφιλδ ποὺ ὅπως ἔμαθα, ἐπιθυμοῦσαν νὰ γνωρίσουν συναδέρφους τους καὶ λογοτέχνες λίγο περισσότερο. Θὰ ἦταν καὶ λοιπόν, μιὰ ποὺ ἡ συμπάθεια καὶ ὁ ἀλληλοθαυμασμὸς ἑνώνει τὶς δυὸ μας χῶρες, οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι νἀνοιν ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τὸ νοῦ καὶ ἕνα πνευματικὸ ἔργο μὲ φιλικὲς σχέσεις.

"Ἔτσι θὰ συναντιόμαστε κάπου σὲ ἕνα σύλλογο ἢ γύρω ἀπὸ ἕνα φιλικὸ τραπέζι καὶ θὰ μπορούσαμε νὰ ἐκφράσουμε καὶ προφορικὰ καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη τὴν ἀγάπη ποὺ μᾶς ἑνώνει, καὶ ποὺ εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς Ἐλευθερίας, γιὰ τὴν ὁποία τόσο ἡρωϊκὰ μάχονται οἱ δυὸ ἐνδοξότεροι λαοὶ τοῦ κόσμου, ὁ δικός μας λαὸς καὶ ὁ Ἀγγλικός.

Λ. ΝΑΚΟΥ

ΠΩΣ ΓΝΩΡΙΣΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠ' ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

ἀνατολικὴ ἄκρη τοῦ Μεγάλου Τείχους τῆς Κίνας. Ὁ ἄλλος ὑπῆρξε ἕνας συνταξιδιώτης μου τοῦ ὑπερ — Σιβηρικοῦ σιδηροδρόμου. Ἦταν ἕνας ἀληθινὰ πολύγλωσσος, ποὺ μιλοῦσε τὰ Γιαπωνέζικα, τὰ Ρωσσικά, τὰ Γερμανικά, τὰ Γαλλικὰ καὶ τὰ Ἀγγλικὰ μὲ φρικτὴ προφορά, ἀλλὰ μὲ μιὰ ἀπόλυτη καλοκαγαθία. Καὶ ξέρετε τί ἔκανε; Ὅταν φθάσαμε στὸ Βερολίνο, δὲν διέθετα πιὰ ρευστὸ χρῆμα γιὰ νὰ προμηθευτῶ τὸ εἰσιτήριό μου ὡς τὸ Λονδῖνο, ἀλλὰ μονάχα ἐπιταγές, ποὺ δὲ μποροῦσα νὰ τὶς κυκλοφορήσω ἀμέσως. Ὁ Ἕλληνας συνταξιδιώτης μου ἔφευγε ἀμέσως γιὰ τὸ Παρίσι καὶ ἀπὸ τότε δὲν τὸν ξανασυνάντησα πιὰ ποτέ. Ἐκεῖνος ὅμως, βλέποντας τὴ στενόχωρη θέση μου, μοῦ δάνεισε τὸ ποσὸ ποὺ μοῦ ἀναγκαιοῦσε, λέγοντάς μου : «Στεῖλτέ μου το στὸ ξενοδοχεῖο. Ἔχω ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη σ' ἐσᾶς, ἀφοῦ εἶστε "Ἄγγλος».

Ὁ τρόπος ποὺ μιλοῦσε ἀπόκλυπτε ἔνιωα ἀφάνταστο θαυμασμὸ γιὰ τὸν τόπο μου — πρᾶγμα ποὺ ξανασυνάντησα χίλιες φορὲς στὸ διάστημα τῆς διαμονῆς μου στὴν Ἑλλάδα.

Θὰ ἐπιθυμοῦσα πολὺ ἕνας ἀγγλόφιλος "Ἕλληνας ν' ἀτάλυνε καὶ νὰ μᾶς ἐξηγοῦσε, χωρὶς νὰ μᾶς κολακέψει, γιατὶ ὁ ποφιαζόμαστε τοὺς κόλακες, τὰ αἴτια γιὰ τὰ ὁποῖα ἐκτιμᾶ τοὺς "Ἄγγλους. Δὲν μπορῶ νὰ τὰ καθορίσω ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ αἰσθάνομαι κιόλας πὼς τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ μας, ποὺ τόσο τὰ σέβονται οἱ "Ἕλληνες, εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνα ποὺ, ἐφέτος, ἔσωσαν τὴν Ἀγγλία, καὶ θὰ σώσουν τὴν Εὐρώπη, ἀπὸ τὴν ποὶ ἀγρια ἐπιθεση ποὺ ἀναφέρει ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου μας. Καὶ εἶμαι βέβαιος πὼς οἱ ἀρετὲς αὐτὲς εἶναι ἀνάλογες μ' ἐκεῖνες ποὺ ὁδήγησαν τοὺς "Ἕλληνες στὴ νίκη τῆς Κορτοῦζας.

☘

"Ἤρθα ἐπὶ τέλους στὴν Ἑλλάδα, μιὰ ἡλιόλουστη μέρα τοῦ Γενάρη, ἀφοῦ εἶχα ἀφήσει τὴν Ἀγγλία μέσα σ' ἕνα σκοτάδι, ὑγρὸ καὶ φυχρό. Βλέποντας τὸν διάφανο οὐρανὸ τῆς Ἀθήνας, τὶς χρυσωμένες κολῶνες τοῦ Παρθενῶνα, τὶς πλαγιὲς τῆς Πεντέλης, τὸ πανόραμα τῆς Ἀττικῆς — τὴ θάλασσα, τὴν Αἴγινα καὶ τὰ βουνὰ τῆς Πελοποννήσου — ἔνοιωσα ξάφνου τὸν ἑαυτό μου νὰ βρίσκεται μπροστὰ σὲ μιὰ ὀμορφιὰ ἀπολύτως νέα γιὰ μένα. Δὲν ἤτανε πιὰ ἡ λιτὴ καὶ κάπως αὐστηρὴ ὀμορφιὰ τῆς χώρας μου, οὔτε ἡ πυρπολούμενη ὀμορφιὰ τῶν τροπικῶν χωρῶν, μήτε ἡ ἀόριστη καὶ κάποτε ἀπάνθρωπη ὀμορφιὰ τῆς Ἀνατολῆς. Ἐπροκειτο γιὰ μιὰ καθάρια ὀμορφιὰ, ἁπλὴ καὶ ζωντανὴ ὀμορφιά. Μιὰ ὀμορφιὰ ποὺ τὴν ἀντίκρυσα ἀκέρια μέσα σὲ μόνη τὴ θέα τῆς θάλασσας τὴν αὐγὴ ἢ στὴ σιλουέτα ἑνὸς βουνοῦ.

"Ἔκαναν, ἐπίσης, τὴν ἀνακάλυψη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καθὼς ἤρθα μὲ τὴν ἰδιότητά μου τοῦ καθηγητῆ, σὲ μεγάλη ἐπαφὴ μαζί του. Οἱ "Ἕλληνες εἰλικρινὰ μὲ καλοσυνοῦχτηκαν, χωρὶς καμμιὰ ἐπιφύλαξη. Μ' ἄκουσαν μὲ μιὰ ὑπομονὴ καὶ μὲ μιὰ εὐγένεια ὁλότελα φιλική. Τὸ λάθη μου, τὶς ἀγνοιές μου, μοῦ τὶς συγχώρησαν, χωρὶς νὰ γελάσουν. Βρῆκα σ' αὐτοὺς καθάρια ἀντίληψη καὶ ἕνα κριτικὸ πνεῦμα ἀπὸ τὰ πιὸ λαμπτά.

"Ἕνα πνεῦμα ὅμως πάρα πολὺ κριτικό, μοῦ εἶπε ἕνας νεαρὸς Ἀθηναῖος.

«Μπορεῖ» ἀποκρίθηκα. Ἀλλὰ ἐπειτα ἀπὸ τὴν Κορυτσᾶ, ἔλεγα πιά: «Ὄχι». Καὶ ἀκόμα ἀνακάλυψα τὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ ποίηση καὶ τὸ Βασιλικὸ Θέατρο. Ἡ ἴδια ἁπλὴ καὶ ζωντανὴ ὀμορφιά, ὅπως στὴ φύση.

☘

"Ἐπειτα ἀπὸ μερικοὺς μῆνες ἔκανα ἕνα μικρὸ ταξίδι στὴν Αἴγυπτο, ὅπου ἐπισκέφτηκα τὶς Πυραμίδες καὶ τὸ μουσεῖο τοῦ Καΐρου. Ξαναγυρίζοντας ἐδῶ, ἔφθασα, γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ στὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς Ἀνατολῆς. Ἀμέσως κατάλαβα, γιὰ ποιὸ λόγο ἡ Ἑλλάδα ὑπῆρξε τὸ λίκνο τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ξανακοτάζοντας τὴν ἑλληνικὴ γλυπτική, εἶπα : «Ὁρίστε ἡ συμπαθεια, τὸ ἔλεος, ἡ ψυχή. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο ἑνὸς λαοῦ ὁποῦ γι' αὐτὸν ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι γενημένος καὶ εἰκόνα καὶ ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ».

Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς χρειάζεται στὴν Εὐρώπη, περισσότερο ἀπὸ ποτέ.

♣

Ὁ Πόλεμος ἤρθε. Οἱ γνωστοί μου "Ἕλληνες ἐξαν κριτικὴ διάθεση, ἀλλὰ ἦταν αἰσιόδοξοι. Ἀκόμα καὶ στὴν πιὸ σκοτεινὴ περίοδο.

Βρισκόμουνα στὸ γραφεῖο ἑνὸς ἀρχισυντάχτη Ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδας, κατὰ τὶς πρῶτες μέρες τοῦ Ἰουνίου. Ἦταν ἐξαρετικὰ κουρασμένος καὶ πολὺ ἀνήσυχος. Τὸ πλέφωνο ἐσήμανε. "Ἐπειτα ἀπὸ δυὸ λεπτά, γύρισε πρὸς ἐμένα καὶ μοῦ εἶπε: «Τὸ Παρίσι ἔπεσε».

♣

Καὶ ἔπειτα, ἡ 15η Αὐγούστου. Ἀπὸ τὴ μέρα ἐκείνη ἄκουσα ἀπὸ παντοῦ τὸ ἴδιο πρᾶμα. Οἱ χωρικοὶ τῆς Πελοποννήσου, φιλεύοντάς με μὲ τσαμπιὰ σταφύλια, μοῦ ἔλεγαν : «Εἰστε φίλοι μας. Θὰ πολεμήσουμε μαζί, ἀλλὰ μᾶς χρειάζονται ἀεροπλάνα». "Ἔνας ἀπὸ τοὺς μαθητές μου μοῦ εἶπε : «Τὸ χεμῶνα αὐτὸν θὰ διαβάσω τοῦτο καὶ ἐκεῖνο». «Καὶ ἂν ὁ πόλεμος φτάξει ὡς ἐδῶ;», τὸν ρώτησα. «Τόσο τὸ καλύτερο! Θὰ τοὺς κόψω τὸ λαρύγγι».

♣

Ἐπὶ τέλος ἤρθε ἡ 28η Ὀκτωβρίου. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἔμαθα πὼς ἡ Ἑλλάδα εἶπε τὸ «ΜΟΛΩΝ ΛΑΒΕ» (1), ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ εἶδα τὸν ἐνθουσιασμὸ τοῦ λαοῦ καὶ παρατήρησα τὴν ἔκτακτη ἐμπιστοσύνη καὶ τὴν ἤρεμη ὀργάνωση τῆς ἑλληνικῆς κυβέρνησης, σκέφθηκα : «Ἡ νίκη εἶναι κιόλας ἐξασφαλισμένη». Καὶ, ὅπως πολλοὶ "Ἕλληνες, ἔκανα κι' ἐγὼ ἕνα μικρὸ ποίημα, ἕνα ποίημα στὰ γαλλικὰ καὶ ἰαπωνικὴς τεχνοτροπίας:

'Η Εὐρώπη,
Ποὺ γεννήθηκε στὴν Ἑλλάδα,
Ξαναγεννιέται τώρα,
Πάλι σ' αὐτή.

R. A. CLOSE

(1) Ἑλληνικὰ στὸ κείμενο ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ κ. Κλὸζ γιὰ μετάφραση.

Ὁ ποιητὴς τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας

ΤΖΩΝ ΚΗΤΣ

Τοῦ ΤΕΡΕΝΤΙΟΥ ΣΠΕΝΣΕΡ

Ταιριάζει νὰ πάρουμε τὸν πιὸ γνωστὸ στίχο τοῦ Κῆτς, «ἕνα πρᾶγμα ὄμορφο εἶναι χαρὰ παντοτεινή», σὰν ἔκφραση τῆς παντοτεινῆς του πίστης καὶ ἐμπνευσης. Ὁ ποιητὴς δὲν εἶχε ἄλλο θέμα χωριστὰ ἀπ' τὴν ὀμορφιά, τὴν ὀμορφιὰ ποὺ βρισκουμε στὴ φύση καὶ στὴν τεχνη, ἡ ἐκείνη ποὺ παρουσιάζουν οἱ μθθοι· τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας.

Κατὰ καλὴ τύχη, ἐξέρουμε πολλὰ πράγματα γιὰ τὸν Κῆτς καὶ γιὰ τὶς πηγὲς τῆς ἔμπνευσής του. "Ἐγραφε ὑπέροχα γράμματα, ζοῦσε ταιριασμένα μὲ τοὺς ἀδελφούς του καὶ τὴν ἀδελφὴ του καὶ ἔπιανε ἐὐκολα φιλίες. Τὰ γράμματά του ἦταν ἡ καλύτερη πηγὴ γιὰ τὴ μελέτη τῆς ζωῆς του καὶ τῆς ἐξέλιξής του σὰν ποιητή. Δὲν ἐδίσταζε ν' ἀνοίξει τὴν καρδιά τοῦ. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐμοιαζε μ' ὅλους τοὺς μεγάλους ἄγγλους ρομαντικούς. Ὁ Γουορτγκουὼρθ, παραδείγματος χάρη, ἔγραψε ἕνα τεράστιο ἔπος «Τὸ Πρελοὺντιο», ποὺ ἔχει γιὰ ἥρωα τὴν ψυχή μου.

Ὁ Κῆτς γενιήθηκε στὰ 1798 ἀπὸ γονεῖς μεσαίας τάξης, ποὺ ἔζησαν τὴν ἐπαναστατικὴ ἐποχὴ τῆς Γαλλίας. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν ἀνατροφὴ τοῦ ἔδωσε ἕνα ἰδιαίτερο χρῶμα. Ἀπὸ τὴν ἡλικία τῶν ἑπτὰ χρονῶν ἔμαθε ἑλληνικὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἡλικία τῶν ἑξὶ ἔμαθε λατινικά. Ἔτσι ἀνοίξανε μπροστὰ τοῦ ἕνας κόσμος ἀπὸ ἀρχαῖες ἱστορίες καὶ μυθολογίες, ἕνας κόσμος ἀπὸ ἥρωες καὶ θεοὺς ἀνεξάντλητος γιὰ τὴ φαντασία τοῦ. Ἀπὸ τὴν ἡλικία τῶν ἑπτὰ χρονῶν ἔμαθε ἀγγλ

Ροΰπερτ Μπρούκ

Ὁ στρατιώτης

Κι' ἂν πεθάνω τοῦτο μόνο νά συλλογιστεῖς
ὅτι σὲ κάποια ξένα χώματα
ἕνα κομμάτι γῆς — Ἀγγλία πάντα θά εἶναι.
Στήν πλούσια τή γῆ πιό πλούσια στάχτη θενά κείμαι,
στάχτη ποὺ ἡ Ἀγγλία γέννησ' ἔπλασε, ζωντάνεψε,
στάχτη, ποὺ ἄνθη στήν Ἀγάπη ἔδωκε, πλανήθηκε στόν κόσμο,
κορμί ἀγγλικό, μὲ ἀγγλικὴ πνοή,
ποὺ στά νερά ἐπλόθη ποταμιῶν κ' ἐψήφηκε στόν πάτριο τὸ κάμα.
Καὶ ξέρε το: ἡ καρδιά αὐτὴ ποὺ κάθ' ἀπόρριξε κακό,
τῶρα, παλμός τοῦ Αἰώνιου Νοῦ,
κάπου θὲ ν' ἀντιφέξει, κάπου,
τοὺς στοχασμοὺς καὶ τοὺς ρυθμοὺς, τὰ ὁράματα,
ποὺ ἀπ' τὴν Ἀγγλία πῆρε·
τά ὄνειρα τά γαλήνα, στὴν ἀγγλικὴ ἡμέρα
καὶ τὴ χαρά, ποὺ ἀπό τοὺς φίλους ἔμοιθε,
καὶ τὴ γαλήνη τῶν ψυχῶν θὲ ν' ἀντιφέξει,
μιά γαλήνη εὐφραντική, σάν ἀγγλικὸς αἰθέρας!

Ὁ θάνατος τῆς νιότης

(Θρηνωδία)

Ἡ Νιότη σάν ἐπέθανε,
στόν τάφο της δλόγυρα ἐτρέξαν
μαυροντυμένοι, ὁλοῦθε, ἀπό τή χώρα
οἱ φίλ' οἱ σκορπισμένοι,
οἱ σύντροφοι, οἱ γελαστοί, τῶν χρόνων τῶν καλῶν,
ποὺ ἔζησαν, ἐγλέντησαν, ξεφάντωσαν μαζί της.
δλημερνίς, δλονυχτίς,
ὅταν ἡ Νιότη ἀρχοντικὸ κρατοῦσε ἀνοιχτό,
κ' ἐγεύτηκαν τό κάθε τί
ἀπ' τά ψηλά γυρίσματα, τίς ἀκριβές της χάρες.
μηδὲ ἀφήκαν μυστικό, ποὺ νά μήν τὸ ρωτησουν.
"Ὁλοι αὐτοί κι' ὅλες αὐτές, βαρειά θλιμένοι
τῆς φιλενάδας τῆς παλιᾶς τριγύριζαν τὴν κάσα.
Νά! πρώτ' ἡ Τρέλα!
ἄφωνα τά κουδούνια, κατεβασμένα τά φτερά της.
Σεσκούφωτοι κατόπι ἀκλουθοῦσαν
τ' ἀγνό τὸ Γέλιο κ' ἡ καπετάνισσα ἡ Περηφάνεια
μ' ἡλιοκαμμένο πρόσωπο, κ' ἡ φουσκωτὴ Χαρά,
ποὺ λίγο κ' ἔχανε τὸ τραῦο,
τὸ Γλέντι τὸ φτωχό, κακόσορτο παιδί,
αὐτοὶ πρωτοδαδίζαν κι' ὁ Πόνος πίσω τους
βαρύθυμος, κλαψιάρης,
ποὺ δλοι λέγαν:
«Μὰ δὲν παντρεύεται τὴ μεγαλύτερη ἀδελφή
τὴ Λύπη καὶ νά παρηγορηθεῖ;»
Καὶ πίσω ἀπ' αὐτὴ ὅλο νά τὸν παρηγοροῦνε,
τά ὀρφανά παιδιά: τὸ Χῶμα, ὁ Τόπος, ὁ Ρυθμός,
(τὸ λεβεντόπαιδο ὁ Ρυθμός) ὅλοι ξελαγιασμένοι.
"Ὁλοι αὐτοί κι' ὅλες αὐτές γύρω στόν τάφο στέκαν.
Ἡ γριά Φρόνησή τις Ψαλμωδίες τῶν νεκρῶν
λυπητερά, μουρμουρίστ' τις λέει.
Νά κι' ὁ Ρομαντισμός
τά δάκρυα βαθοῦλωσαν τά μάγουλά του
κ' ἡ Φαντασία πάντα ἐκστατική.
Νά καὶ τὴς Ἀφέλειας ἡ κόρη ἡ Ἄγνοια,
κακοντυμένη, κουρελοῦ, νά κ' ἡ Μεγαλοδωρία,
τὸ Πάθος, παχουλό, μεσόκοπο
νά κ' ἡ Φιλία, πάντα νέα αὐτή!
νά κ' ἡ Βιασύνη, τὸ ρολοῦ πάντα στὸ χέρι,
θεοκουφη ἡ Πίστη νά, τρέχει γιά νά πιαστεῖ
ἐπ' τὴ μοιρολογίστρα Φρόνησή
κ' ἡ Ὀμορφιά ἦταν ἐκεῖ.
Κατάχλωμη, στά μαῦρα,
ἀδάκρυτη. Μονάχη ἀκολουθοῦσε.
Ἡ Φαντασία ἀλλόφρονη, ἀλλόκοτ' ἡ Παραξενιά
ὁ Πόθος, λίγος ἥλιος στά ψαρά μαλλιά του.
Ἡ Εὐτυχία, παιδί ποὺ γνώρισε τὴ Νιότη
κεῖ δὲν τὴν ἐματάειδε πιά.
Κ' ἡ Ἄνοιξη ἀκλουθοῦσε
χορεύοντας γύρω στοὺς τάφους
καὶ σκορπίζοντας λουλούδια.
Μ' αὐτὴ — δὲν ἔμεινε παρασπολύ.
Κ' ἡ Χάρη κ' ἡ Ἀλήθεια κι' ὅλη ἡ συντροφιά
οἱ Ἄνεμοι, τὰ γελαστά Ποτάμια, οἱ Ὧρες οἱ λυγερὲς
κ' ἡ γλαρομάτα Ἐλπίδα, τὸ θλιβερὸ Τραγούδι.
Μ' ὠῖμὲ πολλὰ καὶ θρῆνο γενικὸ
τῆς πεθαμένης Νιότης στὴν κηδε
ὅλοι, καὶ μιὰ φορ' ἀν τὴν εἶχαν δεῖ,
ἀπὸ παντοῦ εἶχαν μαζευτεῖ,
ὅλοι — ἐὸν ἀπὸ τὴν Ἀγάπη. — Ἀλλοίμονο!
πολὺ προτοῦ. ἡ Ἀνάπη εἶχε πεθάνει.

Μεταφρ.: ΔΗΜ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

Ἡ ἀγάπη

Ἡ ἀγάπη εἶναι ἕνα ράγισμα στοὺς τοίχους.
Μιὰ τσακισμένη αὐλόπορτα ποὺ μπαίνει ἐκεῖνο ποὺ δὲν θὰ ξαναβγεῖ.
Ἡ ἀγάπη ξεπουλάει στὴ Μοῖρα τῆς ὑπερήφανης καρδιᾶς τὸ κάστρο.
Ἔχουνε ζήσει τὴ ντροπὴ ὅσοι ἀγαποῦνε δίχως ν' ἀγαπιοῦνται.
Μὰ κι' ὅταν δυὸ δυψασμένα τὸ ἕνα γιὰ τ' ἄλλο στόματα
κερδίσουνε τὸ σοῦσιμο τῆς φλόγας κι' ξυθεῖ τῆς ἀγωνίας ἡ λησμονιὰ
κι' ἀποσβεστεῖ ὁ λυγμὸς τῶν εὐπιστων καρδιῶν μέσ' στὸν Παράδεισο
καὶ τότε οἱ ἐρασταὶ δὲν κάνουν ἄλλο,
μόνο ἀγκαλιάζουν τὰ φτωχὰ ὀνειρά τους καὶ πλαγιάζουνε
καθένας μέσα στὴ μονᾳχὴ νυχτιά του, καθένας μ' ἕνα φάντασμα.
Κάποιοι μοιράζονται τὴ νύχτα ἐκείνη. Ξαίρουν ὅμως
πὼς ἡ ἀγάπη γίνεται πιὸ κρύα, γίνεται ψεύτικη κι' ἀνοῦσια.
"Ἐκεῖνο πούτανε γλυκὸ περσότερο ψευτίζει.
Ξάφνισμα δὲν ὑπάρχει πιὰ σὲ χέρι ἢ ὄμο,
μόνο σκοτεινιάζει καὶ πεθαίνει ἀπὸ φιλὶ σὲ φιλί.
Ὁλο αὐτὸ εἶναι ἡ ἀγάπη. Κι' ὅλη ἡ ἀγάπη εἶναι μονάχα αὐτό!

ΜΕΤ.: ΝΙΚΟΥ ΠΡΟΕΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Οἱ Ἑλληνικὲς μελέτες στὴν Ἀγγλία

ΚΑΙ ΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΡΑΜΑ

Τοῦ ROBERT LIDDELL

(Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ δημοσιεύουμε τὸ παρακάτω ἄρθρο γραμμένο εἰδικὰ γιὰ τὸ περιοδικὸ μας ἀπὸ τὸν "Ἄγγλο μυθιστορηματογράφο καὶ καθηγητὴ τοῦ Ἀγγλικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Robert Liddell. Ὁ κ. Liddell μᾶς ἀποχαιρέτησε τὴν τακτικὴ συνεργασία του στὸ περιοδικό μας).

"Ὅταν ἡ Ἑλλάδα, καθὼς καὶ ἡ Βρεττανία, ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς ἴδιας αὐτοκρατορίας, ἦταν φυσικὸ οἱ πρόγονοί μας νὰ μελετοῦν τὰ Ἑλληνικά, τὴ δεύτερη γλῶσσα κάθε μορφωμένου ἀνθρώπου. Μὲ τὴν καταστροφὴ τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τοὺς Σάξωνες ἐπιδρομεῖς καὶ τὴ φυγή τῶν Βρεττανῶν στὶς δυτικὲς περιοχές, οἱ ἑλληνικὲς μελέτες βρῆκαν καταφύγιο στὴν Ἰρλανδία, ὅπου τὸν μεσαίωνα τὰ σχολεῖα παρέμειναν μιὰ δοση πολιτισμοῦ.

"Οταν οἱ Σάξωνες τῆς Ἀγγλίας ἐνιναν Χριστιανοί, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἑλλάδα δὲν ἦταν θέβαια πιὰ ἐπαρχίες τῆς ἴδιας αὐτοκρατορίας, ἀπὸτελοῦσαν ὅμως μέρος ἑνὸς χριστιανικοῦ κόσμου, ποὺ ἦταν ἀκόμα ἀδιαίρετος. Ὁ Θεόδωρος, ὁ τρίτος ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Καντέρμπουρυ, ἦταν Ἕλληνας καὶ ἔφερε μαζί του κι' ἄλλους ἐκκλησιαστικοὺς Ἕλληνες. Ἡ Ὅθηση πρὸς τὶς ἑλληνικὲς μελέτες ἐνισχύθηκε περισσότερο ἀπ' τοὺς Ἰρλανδοὺς δασκάλους ποὺ ἤλθαν νά πάρουν μέρος στὴν πνευματικὴ ἀφύπνιση τῆς χριστιανικῆς Ἀγγλίας. Ἀναφέρεται πὼς σὲ ὁρισμένα μέρη τῆς Ἀγγλίας τὸν 7ον αἰῶνα μιλοῦσαν Ἑλληνικά, καθὼς καὶ Λατινικά, καὶ πὼς μορφωμένοι Ἄγγλοι τοῦ ἑπόμενου αἰῶνα, ὅπως ὁ Ἅγ. Bede, ἦταν μερικὲς φορὲς θαθεῖς γνῶστες τῆς Ἑλληνικῆς.

Ἡ διάδοση τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ἀπάλειψε τὴν Ἀγγλία κι' ἄλλες δυτικὲς χῶρες ἀπὸ κάθε ζωντανὴ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμό. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ξεχάστηκε, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς θρησκευτικὲς λέξεις ποὺ διατηρήθηκαν, συνήθως μὲ ὀρθογραφικὰ λάθη, σὲ λατινικὰ χειρόγραφα. Ὑπάρχουν μεμονωμένες περιπτώσεις ὀλιγάριθμων ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, σὰν τὸν John of Salisbury ποὺ δέχτηκε τὴν ἐπίδραση τῆς ἑλληνικῆς ἀναγέννησης τοῦ 12ου αἰῶνα, οἱ ὁποῖοι φημίζουνται πὼς ἤξεραν Ἑλληνικά, χωρὶς ὅμως νὰ ὑπάρχουν καὶ ἀσφαλεῖς πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὶς γνώσεις τους. Ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἔγινε γνωστὴ μόνο ἀπ' τὰ ἔργα τῶν Λατίνων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ἡ ἑλληνική τραγῳδία ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ Σενέκα, καὶ ἡ ἱστορία τῆς Τροίας ἀπ' τὸ ἔργο μεσαιωνικῶν συγγραφέων, ὅπως ὁ Dares Phrygius καὶ ὁ Joseph of Exeter. "Ετσι ὁ Trajlus καὶ ἡ Cressida, ἥρωες καὶ ἡρωΐδα ἄγνωστοι στὸν Ὅμηρο, ἔδωκαν μὲ τὸν καιρὸ ἔμπνευση στὸν Chaucer καὶ τὸν Σαίξπηρ, καὶ ἐμειναν γιὰ τοὺς Ἄγγλους ἀναγνῶστες οἱ πιὸ ἐξέχουσες φυσιογνωμίες τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου.

Ἡ Ἀγγλία ἔπαιξε πρωτεύοντα ρόλο στὴν ἀναγέννηση τῆς κλασσικῆς παιδείας. Ἀμέσως μετὰ τὴν πτώση τοῦ Βυζαντίου, Ἄγγλοι ἐπισκοποι, ἀριστοκράτες καὶ μελετητές τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων θρέθηκαν στὴν Ἰταλία μὲ τὸ σκοπὸ νὰ συλλέξουν βιβλία ἢ ν' ἀναθέσουν σὲ Ἕλληνες πρόσφυγες νὰ συγγράψουν βιβλία γι' αὐτούς. Μερικοὶ ἔμαθαν τὰ Ἑλληνικὰ στὴν Ἰταλία, καὶ γύρισαν στὴν Ἀγγλία γιὰ νὰ τὰ διδάξουν· ἄλλοι ἔφεραν πίσω μαζί τους δασκάλους ἢ Ἕλληνες γραμ-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 7)

ΡΟΥΠΕΡΤ ΜΠΡΟΥΚ

"Ενα βιβλίο τοῦ Α. Π. Μπέρν

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΡΗΤΕΣ ΤΗΣ ΜΙΝΩΪΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Τοῦ JULIAN PRING

Ὁ σκοπὸς τοῦ κ. Μπέρν στὴ συγγραφὴ τοῦ βιβλίου τούτου ἦταν νὰ παρουσιάσει σὲ ἀφηγηματικὴ μορφὴ τὴν ἱστορία τῶν λαῶν τοῦ Αἰγαίου μεταξὺ τοῦ 15ου καὶ τοῦ 10ου αἰῶνα π. Χ. Καθὼς παρατηρεῖ ὁ συγγραφέας, τὰ περισσότερα ἔργα γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴν εἶναι καθαρὰ κριτικῆς φύσεως. Ἐπειδὴ ἀσχολοῦνται μὲ ἀρχαιολογικὲς λεπτομέρειες καὶ ἔρευνες, δὲν εἶναι εὔκολο νὰ τὰ ἀφομοιώσει ὁ μέσος ἀναγνώστης. Ὁ κ. Μπέρν πιστεύει ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ συνδυασθεῖ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα μὲ τὸ εὐχάριστο διάθαιμα καὶ ἀποφάσισε νὰ γράψει τὴν ἱστορία τῆς θρυλικῆς αὐτῆς ἐποχῆς, τονίζοντας περισσότερο τὴν ἀνθρώπινη πλευρὰ καὶ ζωγραφίζοντας τοὺς μεγάλους ἄνδρες καὶ τοὺς πλούσιους πολιτισμοὺς, στὸ πλαίσιο συνταρακτικῶν γεγονότων καὶ περιπετειῶν, ποὺ ἀποτελοῦν τὸν πρόλογο τῆς ἱστορίας τῆς Εὐρώπης. Ἀποτέλεσμα τῆς πεποίθησης αὐτῆς εἶναι τὸ βιβλίο αὐτὸ καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ συγγραφέα ἐπέτυχε.

Ἀρχίζει μὲ μιὰ σύντομη κριτικὴ συζήτηση τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας — τῶν γραπτῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν μνημείων καὶ τῶν παραδόσεων—καὶ μὲ μιὰ μικρὴ ἐπεξήγηση τῶν χρονολογιῶν. Ἀκολουθεῖ τὸ ἀφηγηματικὸ μέρος, ὅπου θλέπομε τὴν ἀνάπτυξη τοῦ Αἰγαίου πολιτισμοῦ, τὴν ἄκμη καὶ παρακμὴ τῆς Κρήτης καὶ τὴν ἐυφάνιση τῶν Μυκηνῶν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων κεφαλαίων, περιλαμθάνονται δυὸ ἱστορίες περιπετειῶν ἀπὸ τὴν Ὀδύσσεια καὶ μιὰ ἀπὸ ἕναν αἰνιγματικὸ πάτυρο, ποὺ ἀνήκουν στὴν ἐποχὴ τῶν πειρατῶν τοῦ 12ου αἰῶνα. Ἐπίσης, ἀναφέρεται ὁ μῦθος τῶν Ἀργοναυτῶν, οἱ μεγάλες μεταναστεύσεις, ἡ ἐπικράτηση τῶν Ἀχαιῶν, ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος καὶ ὁ Σιδερένιος Αἰώνας.

Σ' αὐτὸ τὸ ἐλκυστικὸ θέμα, ποὺ γίνεται ἀκόμα ἐλκυστικότερο στὸ μισοσκότεινο ποὺ τὸ σκεπάζει, ὁ συγγραφέας ἀφήνει ἐλεύθερη τὴ φαντασία του. Τὰ κεφάλαια γιὰ τὴν Κρήτη καὶ τὶς Μινωϊκὲς πολιτεῖες ἔχουν ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον. Τὸ ἀνάκτορο τῆς Κνωσσοῦ μπορεῖ νὰ μὴ μᾶς ἐνθουσιάζει ἐκ πρώτης ὄψεως. Δὲν ὑπάρχει ὁ ἐπιθλητικὸς ὄγκος ποὺ νὰ συγκρίνεται μὲ τὰ τείχη τῆς Τίρυνθος ἢ μὲ τὸ θησαυρὸ τοῦ Ἀτρέως.

Οἱ ἀναπαραστάσεις τοῦ Ἔβανς, ἂν καὶ ἀξιόλογες, δὲν κάνουν μεγάλην ἐντύπωση. Ὁλόκληρο τὸ συγκρότημα τῶν ἀνακτόρων φαίνεται ἄμορφο καὶ ἀκατάστατο. Ἀλλὰ πῶς ἀλλάζουμε γνώμη, ὅταν τὸ κοιτάζουμε προσεκτικότερα! Πράγματα σὰν τὴ μεγάλη σκάλα καὶ τὴν αἴθουσα τοῦ θρόνου τοῦ Μίνωος ἢ τὸ δίκτυο τῶν ὀχετῶν τῆς Κνωσσοῦ καὶ τῆς Ἀγίας Τριάδας, προδίδουν ἀνότερο ἐπίπεδο ζωῆς καὶ πιὸ ἐξελιγμένους κατοίκους ἀπὸ κείνους ποὺ φαντασθήκαμε μέσα στὰ τεραστια ἀχυρώματα καὶ τὶς ἀπόρθητες πόρτες τῶν Μυκηνῶν. Ἡ ἔλλειψη ὀχυρωμάτων, ἐνδ στὴν ἀρχὴ μᾶς ἀπογοητεύει, εἶναι ἀκριθῶς ἐκεῖνο ποὺ φέρνει τοὺς ἀνθρώπους τῶν γλυπτῶν χρόνων κοντήτερα στὴν ἐποχή μας. Ποιὸς δὲν συγκινεῖται, ὅταν στέκεται στὴν ἀνθόσπαρτη Μεσαρᾶ, μπροστὰ στὸ μαγευτικὸ παλάτι τῆς Ἀγίας Τριάδας καὶ προσπαθεῖ νὰ φανταστεῖ τοὺς πρίγκηπες ποὺ ἀντλεθεῖξαν τὸν τόπο μὲ τὴν ἐκπολιτισμένη τους δράση;

"Οσον ἀφορᾶ τὴν κριτικὴ συζήτηση τοῦ κ. Μπέρν, ἄς ἀρκεστοῦμε, κάνοντας σύντομη μνεία τῆς ἐξέτασης τοῦ δημρικοῦ προθλήματος. Ὁ κ. Μπέρν ἀκολουθεῖ τὴ θεωρία ὅτι τὰ δημρικὰ ἔπη εἶναι ἔργο ἑνὸς μεγαλοφυοῦς ποιητῆ τοῦ 9ου αἰῶνα, ποὺ συναρμολόγησε τὶς παλιὲς ἱστορίες τῶν ραψωδῶν τῆς ἀχαϊκῆς κατάκτησης, πρόσθεσε δικά του ποιήματα καὶ παρήγαγε τὰ δυὸ μεγάλα ἔπη.

"Οταν πῆραν αὐτὴ τὴ μορφὴ, ξεχάστηκαν πιὰ οἱ παλιοὶ μῦθοι καὶ οἱ ἄλλοι ποιητὲς τοῦ δημρικοῦ κύκλου ἀρχισαν νὰ μιμοῦνται καὶ νὰ συμπληρώνουν τὸν "Ὅμηρο, ἀν καὶ ποτὲ δὲν ἔφτασαν τὴ μεγαλοφυΐα του. Ἐστι, ἡ Ἰλιάδα καὶ ἡ Ὀδύσσεια εἶναι ἔργο πολλῶν ἀνθρώπων.

Ὁ κ. Μπέρν, ποὺ σπούδασε κλασσική φιλολογία στὴν Ὀξεόρδη, εἶναι σήμερα ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Βρεττανικοῦ Συμθουλίου στὴν Ἑλλάδα καὶ θρίσκεται ἐπὶ κεφαλῆς ὅλης τῆς ἐδῶ πνευματικῆς δράσεως τῶν Ἄγγλων. Ἡ Σχολὴ τῶν Κλασικῶν Σπουδῶν τῆς Ὀξεόρδης εἶναι τὸ πιὸ παλαιὸ ἐκπαιδευτικὸ ἵδρυμα στὴν Ἀγγλία. Κι' ἐπεὶ αὐτὸ τὸ βιθλίο εἶναι ἕνα ἀκόμη παράδειγμα τοῦ φόρου εὐγνωμοσύνης ποὺ προσφέρει ἕνα μεγάλο ἐκπαιδευτικὸ κέντρο σ' ἕνα ἀκόμα μεγαλείτερο—στὴν Ἑλλάδα, τὴν ἀρχαιότερη καὶ μεγαλότερην ἑστία τῶν γραμμάτων.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ ΠΡΙΓΚ

ΕΜΠΡΟΣ ΣΤΟ ΕΓΓΛΕΖΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Τοῦ ΘΡΑΣΟΥ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

Οἱ Ἐγγλέζοι μᾶς δωσανε ὅλα τὰ εἴδη τοῦ μυθιστορήματος. Ἰδιαίτερα ὅμως τὸ φανταστικὸ καὶ τὰ πρόσωπά τους. Ζυζοῦν μαζί τὸ περιπετειώδες τὰ κάνον ἐθνική τους ὑπόθεση. Ἀπ' αὐτὰ τὰ δυὸ εἴδη ἐμποτίζουν, τὰ τελευταῖα χρόνια, τὸ σύγχρονο ψυχογραφικό τους μυθιστόρημα.

Τὸ πάθος τῆς φαντασίωσης κ' ἡ δίψα τῆς περιπέτειας πλουτίζουν τὶς ψυχολογικές ἐκφράσεις τῶν προσώπων τους. Τρέφουν τὸ ρεαλισμό τους. Τὸν προεκτείνουν καὶ τὸν παραθαθύνουνε.

Ἡ ψυχρὴ μελέτη, ἡ ἐπιστημονικὴ παρατηρητικότητα, ἡ κριτικὴ ἀποπτεία κυθερνοῦσε τὸ γαλλικὸ μυθιστόρημα. Ἔθωσε μεγάλα κι' ἀθάνατα ἔργα. Ὁ Ἄγγλος μυθιστοριογράφος ζεῖ τὰ πρόσωπά του, δὲν τὰ μελετᾶ. Τά ζεῖ μὲ μιὰ θερμότητα ποὺ συχνὰ γίνεται ἀφέλεια παιδική. Γιὰ τοῦτο καὶ γινωρίζεται μὲ ἐκθηλώσεις τους ἀνυποψίαστες. Μὲ καθημερινές τους λεπτομέρειες ποὺ ἀνοίγουν ἀπύθμενους ὁρίζοντες. Τὸ ἀνθρώπινο ὑλικό τους δὲν ὑπακούει οὔτε στὸν περίφημο νόμο τοῦ «χαρακτήρος», οὔτε σπούς αὐστηροὺς κανόνες τῆς γαλλικῆς σύνθεσης, μὲ τὰ τρία ἴοα της μέρη: Τὴν ἀρχή, τὴ μέση καὶ τὸ τέλος. Οἱ Ἐγγλέζοι μυθιστοριογράφοι τραθοῦν πίσω ἀπὸ τὰ πρόσωπά τους. Ζυζοῦν μαζί τους. Συνταυτίζουνται, στά μεγάλα καὶ στὰ μικρά βιωτικά τους καθέκαστα. Στὶς λόξες τους. Στὰ μεγάλα καὶ στὰ μικρὰ μέσαθε πάθη τους. Ὑπάρχει ἕνας πολύμορφος ἐρωτισμὸς στὶς σχέσεις τοῦ συγγραφέα μὲ τοὺς ἥρωες του, ποὺ δὲ φοθᾶται τίποτε — καὶ ποὺ ἔχει ἐεχάσει ἀπὸ πολλοῦ τὶς ὀνκὲς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀναγνώστη, καθὼς καὶ τὴν παιδιάνια ἀμθιθυμία τοῦ κριτικοῦ. Ὁ συνγραφέας κ' οἱ ἥρωές του ζευγαρώνουνται καὶ προχωροῦν. Πηγαίνουν ὧς ποῦ θὰ τους βγάλει αὐτὴ ἡ συμθίωση, ὅπὸ τὸ μεύσει τῆς συμθίωσής τους.

Τὸ ἐγγλέζικο μυθιστόρημα, μὲ τὶς σχέσεις τοῦ «δημιουργοῦ» καὶ τῆς «πλάσης» του, καταντᾶ ἕνα λάγνο θέαμα.

Ὁ ἥμονς του κανόνας εἶναι ἡ ποιητικὴ τόλμη.

Γιὰ τὸ ἐγγλέζικο μυθιστόρημα εἶναι δύσκολο νὰ πεῖς ὅτι ἡ ζωὴ τὸ ξεπερνᾶει. Παρακολοῦθεί κατὰ πόδας τὶς ἰδιοτροπίες, τοὺς ἔκκεντρισμούς, τὶς μυθοπλαστίες τῆς ζωῆς. Μὲ τὴν ποιητικὴ τόλμη φτάνει στὸ ἴδιο ἐπίπεδο, στὸ τρελλὸ ἐκεῖνο ψῆλος ὅπου μαίνουνται οἱ ὑπερθολὲς τῆς πραγματικότητας. Τί ξεκρίνει, τὶς φτάνει καὶ τὶς ὑποθετεῖ.

Πάντα μὲ τὴν ποιητικὴ τόλμη ποὺ εἴπαμε.

Μ' αὐτὴν κατορθώνει ν' ἀνανέωνεται ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεά. Μιὰ κατασύνεχη νεότητα. Καὶ μαζί, μιὰ περιέργεια γιὰ τὶς νεοτικες λογοτεχνίες ποὺ φέρνει καινούργιο αἷμα, καινούργιους πλουτισιοὺς, ἀσύλληπτες δεξιοτεχνίες καὶ κόλπα ἀφομοίωσης. Τὸ βλέπουμε στὸν τρόπο ποὺ μελετήσανε καὶ χρησιμοποίησαν τ' ἀποτύπματα τῆς γαλλικῆς μυθιστοριογραφίας. Πῆραν τὴν ψυχρὴ παρατηρητικότητα τῶν θερμοαίμων Γάλλων, τὴ βάλανε στὰ σκελετά τους. τὴν παράλλαξαν, καὶ στὰ τελευταῖα εἴκοσι χρόνια αὐτοὶ οἱ ψύχραιμοι Ἐγγλέζοι κατοκτήσανε τὸ διεθνὲς κοινὸ μὲ τὰ φλεγόμενα μυθιστορηματικά τους θέματα.

Ἴσως τὸ ἐγγλέζικο μυθιστόρημα, γιὰ ὅσους τὸ μελετοῦνε, ν' ἀποδείχνει τὸ πόσο μυστηριώδικη, τὸ πόσο ἀπροσπέρασητη, τὸ πόσο «νῆσος κι' αὐτοκρατορία μαζί» παραμένει πάντα ἡ Ἀγγλία.

ΘΡΑΣΟΣ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ

ΤΟ ΑΓΓΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΚΟΙΝΟ

Τοῦ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ ΣΑΡΑΝΤΙΔΗ

Στὰ περιορισμένα ὅρια αὐτοῦ τοῦ σημειώματος εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ τὸ θέατρο τῆς Ἀγγλίας, δηλαδὴ τοὺς συγγραφεῖς, τοὺς ἠθοποιοὺς καὶ τὶς διάφορες ἐπιδράσεις ποὺ εἶχε τὸ ἔργο τους στὶς ἄλλες χῶνες.

«Τὸν καιρὸ ποὺ ἐμεῖς εἴχαμε σαλτιμπάγκους σὲ παρουσίγματα, οἱ Ἄγγλοι εἶχαν κόλας θέατρο, Ἐγραψε ὁ Βολταῖρος. Γιὰ νὰ δοῦμε ἂν ἔχει δίκιο δὲν ἔχουμε περὰ νὰ ἐξετάσουμε ὄχι μονάχα τὸν ἀριθμό, ἀλλὰ καὶ τὴν ποιοτητα τῶν θεατρικῶν ἔργων ποὺ γράφηκαν ἀπ' τὰ πρῶτα χρόνια τῆς Ἀναγέννησης, εὐθὺς μόλις οἱ ἑλληνικὲς σπουδὲς στὰ πανεπιστήμια τῆς ἐποχῆς εὐκόλυναν τὴν ἀνθηση τοῦ λαϊκοῦ θεάτρου, ἔργων μὲ θέματα δηλαδὴ ποὺ δὲν ἦσαν θρησκευτικά. Ὁ Σαιξπηρος δὲν εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀγγλικοῦ θεάτρου ἀφοῦ ἡ ἀγγλικὴ δραματουργία πρὶν ἀπ' αὐτὸν εἶχε πλουτισθεῖ μὲ τὴν ἀκμὴ τῆς φιλολογίας καὶ τῆς ἀξιόλογα ἔργα. Εἶναι ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος συγγραφέα μιᾶς ἐξαιρετικὰ πλούσιας θεατρικῆς ἐποχῆς, ποὺ μὲ τὴ λαμπρή του δόξα ἔσθυσε ὅλους τοὺς πρὶν ἀπ' αὐτὸν καὶ τοὺς σύγχρονους συντρόφους του.

Ἀπὸ τότε ἕως σήμερα στὸ ἀγγλικὸ θεατρο ποτὲ δὲν ἔλλειψε νὰ μενάλοι συνγραφεῖς, οὔτε οἱ μεγάλοι ἠθοποιοί. Εἶναι γνωστοὶ οἱ περισσότεροι σ' ὅλους μας καὶ δὲ θ' ἀναφέρουμε ὀνόματα μιὰ ποὺ δὲν εἶναι ἡ πρόθεσή μας σήμερα νὰ ἐξετασθεῖ τὸ ἔργο κ' ἡ ἐπίδρασή τους.

Ποιὰ ὅμως πρέπει νὰ εἶναι ἡ σύνθεση τοῦ ἀγγλικοῦ θεατρικοῦ κοινοῦ, ποὺ ἀπ' τοὺς κόλπους του ἐξεγαλε τόσες μεγαλοφοῦες καὶ ποὺ ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ ἐπὶ αἰῶνες μορφώθηκε ἀπ' αὐτές; Εἶναι γνωστὸ ποιὸν ἀξία ἔχει ἡ ἐπίδραση τοῦ περιθάλλοντος στὴ δημιουργία μιᾶς μεγαλοφοῦας καὶ ποιὰ εὐθύνν ἔχει κάθε ἐποχὴ καὶ κοινωνία γιὰ τὴν ποιότητα καὶ τὴν ἀκμὴ τῆς φιλολογίας καὶ τῆς τέχνης της. Ἂν μποροῦμε εὔκολα νὰ φανταστοῦμε ἕναν ποιητὴ ποὺ ἔζησε καὶ πέθανε ἄγνωστος, ν' ἀναγνωρίζεται καὶ νὰ ἐπιθάλλεται ἢ ἀξία του ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια ὅμως εἶναι ἀθύνατο νὰ πιστέψουμε πὼς μπορεῖ νὰ συμθεῖ τὸ ἴδιο μ' ἕνα θεατρικὸ συγγραφέα ἢ ἠθοποιό. Τὰ θεατρικὰ ἔργα γιὰ νὰ ἐπιζήσουν πρέπει νὰ ἔχουν ἀγγίξει τὴν καρδιὰ τῶν συγγρόνων τους, νὰ τοὺς ἔχουν συγκινήσει ἢ διασκεθάσει. Στὸ θέατρο ἡ συνεργασία τοῦ κοινοῦ εἶναι ἀπαραίτητη. Χάρις στὸ κοινὸ γεννιέται ἐκεῖνο τὸ ρίγος ποὺ δὲν τὸ προκαλεῖ οὔτε ὁ συγγραφέας μόνος του, οὔτε ὁ ἠθοπαιὸς μόνος του, μὰ ἐκεῖνο τὸ μυστηριώδικο σύνολο ποὺ ὀνομάζεται θέατρο, ποὺ περιὰ σ' ὅλο τὸ ἔργο ποὺ παίζεται καὶ ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο τὸ θέατρο.

Τὸ κοινὸ μιᾶς ἐποχῆς εἶναι, μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὁ δημιουργὸς τῶν θεατρικῶν ἔργων τῆς ἐποχῆς του. Οἱ μικροέμποροι κ' οἱ θαμῶνες τῶν ταθερνῶν τοῦ Λονδίνου στὸ 16ο αἰώνα εἶναι οἱ ὑπεύθυνοι δημιουργοὶ τῆς θεατρικῆς παραγωγῆς τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ Μάρλω, τοῦ Μπὲν Τζόνσον, ἐνῶ ἄλλες ἐποχὲς πιὸ προηγμένες, σὲ ἄλλες χῶρες, δὲν ἔχουν γιὰ καθρέφτισμα παρὰ ἔργα κατώτερης ἐμπνευσης καὶ μορφῆς. Ἡ ἀξία τοῦ θεατρικοῦ κοινοῦ δὲν πρέπει νὰ κρίνεται ἀπὸ τὸ

Ἀγγλία, μιά χώρα

ΟΠΟΥ ΜΟΙΑΖΕΙ ΜΕ ΠΑΡΑΔΟΞΟ

Τῆς ΕΛΕΝΗΣ ΣΑΜΙΟΥ

Ν' ἀντέχεις στὴν κακοπέραση εἶναι, θέβαια, δύσκολο καὶ πρέπει νὰ χεις, ὅχι μονάχα γερὸ κορμί, μὰ κὶ μυαλό νὰ σὲ δδηγάει νὰ μὴ σὲ παρασύρουν στὸ πρῶτο σταυροδρόμι οἱ γίλιοι δαιμόνοι ποὺ σὲ παρασυρνεύουν. Μὰ ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες, θαρῶ, πὼς δλοι μας ἀνακαλύψαμε κάτι ἀκόμα δυσκολώτερο: Πιὸ ἀρῶο, πιὸ σπάνιο, πιὸ θεαματικό. Μὲ μιὰ λέξη, ἂν θέτε, πιὸ ἀξιο γιὰ βασιλιάδες : Ν' ἀντέχεις στὴ μεγάλη καλοπέρασῃ.

Γιὰ ρίξετε μιὰ ματιὰ στὸν τόπο ποὺ τόσο ἀγαπήσαμε ὅλοι μας. Γιὰ θίλετε στὸ νοῦ σας τί ἔπιανε γιὰ μᾶς; γιὰ ὅλον τὸν κόσμο, ἡ Γαλλία. Καὶ ποὺ κατάντησε ἀπὸ τὴν πλήθια καλοπέρασῃ! Γιὰ θάλετε πάλι στὸ νοῦ σας τὶ συμφορὲς πλακώνουν τοὺς πειναμένους —λαοὺς ἢ ἄτομα τὸ ἴδιο κάνει — πῶς τσουρουφλίζει ἡ φτώχεια τὴν πιὸ χλωμὴ καὶ δροσερὴ καρδιά. πῶς πρασινίζει τὸ κόκκινο χειλάκι τὸ πικρόχολο κυνηγιὸ τῆς καθημερινῆς πεντάρας. Καὶ τώρα — μὴ θαρθεῖτε!— γιὰ περγιαστεῖτε μαζί μου στὰ λόρδικα ἀμχοντικὰ τῆς Ἀγγλίας, μὲ τὶς ἀμέτρητες κάμαρες, ὅπως στὸ παραμύθι, ὅπου ἢ μιὰ εἶναι γεμάτη ρουμπίνια, ἡ ἄλλη περουζέδες, ἡ τρίτη μαργαριτάρι, ἡ τέταρτη χρυσάφι... Γιὰ ρίξτε μιὰ ματιὰ μέσα σ' αὐτὰ τὰ ξεμοναχεμένα κάστρα, ὅπου πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες ἀκόμα δὲν ἔμπαινες ἀν δὲ θεστοῦσες ἕνα μάτσο πεγγαμηνὲς στὸ χέρι.

Φορτωμένοι σὰν τὰ σταφύλια ποὺ πάν' στὸ πατητήρι, πάνω σ' ἕνα παράξενο μακρόσουρτο τραῖνο μ' δλες τὶς ἀγουροξυπνημένες, κάτω, μακρυά, σὲ μιὰ λιόλουστη παραλία τῆς Γαλλίας, ἀγγλιδοῦλες, ντυμένες δ.πως-δπως, μὲ τοὺς ψηλοὺς φελούς, μὲ τὶς πιτζάμες, μὲ τ' ἄλικα νυχάκια, ξεμπαρκαρισμένες μαζὶ μὲ τὶς πρῶτες πρῶτες σειρῆνες τοῦ πολέμου, ἕνα κυριαρχάτικο πρῶτο στὸ Λουδίνο. Ἀμέσως ἔργαμε στὶς φίλες μου νὰ δῶ τὶ θ' ἀπογίνω. Καὶ γιά, οἱ πρῶτες ἀπαντήσεις ποὺ ἔλαβα:

«Ἀγαπητή μου, Καλῶς μᾶς ἦρθες! Εἶμαι καλά, δὲν ἔχω δίμως πι ἀ σπίτι δικό μου νὰ σὲ ὑποδεχτῶ. Ἐλπίζω νὰ μὴ σὲ νοιάζει, ἡ ἔξοχὴ δὲ λόκληρη μᾶς ἀνήκει, ἕλα ἂν θέλεις νὰ μὲ βοεῖς. Κοιμᾶμαι μὲ ὀχτὼ ὀσα παιδιὰ ἐδῶ, σ' αὐτὸ τὸ χωριουδάκι τοῦ Βάρβικ, πρὸς τὸ παρον πάνω στὰ ὄχυρα. Ζεστὰ καὶ μυρωδᾶτα. Ἀργότερα, ἐλπίζω, θὰχουμε καὶ κρεθθάτια. "Ελα ἂν ἀντέχεις στὴν κακοπέραση. Εἰδ' ἄλλως, περμίνεις ἀκόμα λίγο...»

Ποιὸς γράφει; Ἡ Μίνα Οὔρσολα Χέντ, κόρη ἀγγλικανοῦ πάστορα, καθηγήτρια τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς σ' ἕνα δημόσιο παρθεναγωγεῖο τοῦ Λουδίνου.

Τὴν εἶχα γνωρίσει στὴν Κρήτη, ἐπου ξεφύνιζε πεισματωμένη τὸ τσόκ κομικὸ τῆς «φιοῦ» (τὸ φεῦ τὸ ἀρχαῖο) κάθε φορὰ ποὺ ὁ ἀγωνιάτης της «λαλοῦσε» τὸ ζῶο μὲ κάπως πιὸ ὑπερβολικὸ ζήλο. Τὴν εἶχα ἀργότερα ξανασυναντήσει στὸ Λουδίνο σ' ἕνα λόφο, στὸ Haygat, μὲ τὸ μεγάλο γιὰ κοντοπέρτο πιάνο, μὲ τὸ ἀναμμένο τζάκι, μὲ τοὺς φρίχτοὺς πονοκεφάλους, τὰ θαρμὶ προπλίτιμα ἀσημικὰ καὶ τὸ καλοστρωμένο τραπέζι. Σήμερα 60 χρονῶν γεροντοκόρη, μὰ ἐ γ υ λ έ ζ α, δηλ. γεμάτη χάρη καὶ χιοῦμορ κὶ' ἐτοιμη γιὰ τὴν πιὸ δύσκολη, τὴν πιὸ ἀπροσδόκητη ἀγγαρεία.

Μαζὶ μὲ τὸ δικό της γράμμα, ἔλαβα κὶ' ἕνα ἄλλο:

«Ἀγαπητὴ Φίλη,

Σᾶς εἴχαμε ὑποσχεθεῖ τὸ γύρο τῆς Σκωτίας κὶ' ἀλλθεια σᾶς περιμέναμε μὲ ἀνυπομονησία. Κρίμα. Μαζὶ σας ἦρθε κὶ' ὁ πόλεμος. Τὰ δυό μας ἀγόρια ἔφυγαν ἀεροπόροι κὶ' ἐμεῖς ζητήσαμε νὰ μᾶς ἐμπιστευτοῦν δέκα παιδάκια ἀπ' τὸ Λουδίνο.»

Κεθθάλου δὲν παραξενεύτηκα μὲ τὰ γράμματα τοῦτα. Ἡ κ. Χ. ἢ ἀ.. ἀστὲ, ἐργάτριες, δημόσιαι ὑπάλληλοι, ἀνώτεροι ἐκπαιδευτικοί, δλες μαζὶ σὰν ἕνας ἄνθρωπος τὸ ἀποφ ἐσισαν. Ν' ἀναλάβουν δαρειὰ χρέη νὰ νιθοῦν τὰ παιδιὰ τῆς Ἀγγλίας.

Μὰ πῶς νὰ μὴν παραξενευτῶ, ὅταν εἶδα πὼς κ' οἱ λόρδισσες, τοῦ νόμιζαν ὅτι τὰ εἶχαν χάσει ἀπὸ τὴν πολλὴ καλοπέραση, ἔτρεξαν κ' αὐτὲς ἀνέσως καὶ πῆραν τὸ μερὸ κὸ τους ἀπ' τὸν κοινὸν ἀγῶνα;

Θυμᾶμαι κάτι παλιὰ καστέλια ἀ-

Ρούπερτ Μπρούκ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΟΥ ΜΥΘΙΚΟΥ ΝΗΣΙΟΥ

(Ἀναδημοσίευση)

Τοῦ Γ. ΔΡΟΣΙΝΗ

Τὸ ὄνομα τοῦ Ρούπερτ Μπρούκ, τὸ θάνατό του καὶ τὴν ταφή του στὴ Σκῦρο, μάθαινα γιὰ πρώτη φορὰ κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1918. ἀπὸ ἕνα μεγάλο ἄρθρο τῆς Jean Dornis στὴν «Ἐπιθεώρηση τῶν Δύο Κόσμων» κι' ἀπὸ ἕνα δυνατὸ ποίημα τοῦ Βεράρεν στὸν τόμο του μὲ τὴν ἐπιγραφή: «Οἱ Κόκκινες Φτεροῦγες τοῦ Πολέμου», τὸν τελευταῖο του.

Ἡ συγκίνησή μου, μαθαίνοντας πὼς ἕνας "Ἄγγλος ποιητὴς χρόνων εἰκοσιοχτώ, ἀκολουθοῦντας τὴ μοῖρα τοῦ Κεῖτς, τοῦ Σέλλεϋ, τοῦ Μπάϋρον καὶ τῆς Ἐλισάβετ Μπράουνινγκ, πέθανε, πέμπτος αὐτός, μακρυὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἄτον θαμμένος σὲ ξένη γῆ, σὲ γῆ ἑλληνική, γίνουταν ἀκόμη βαθύτερη, ὅταν συλλογίζομουν τὸ σκοπό, ποὺ τὸν ἔφερε ἐπὰ νερὰ τοῦ Αἰγαίου, καὶ τὸν τρόπο ποῦ θανάτου του, μέσα στὴν καιαρούλα τοῦ πλωτοῦ γαλλικοῦ νοσοκομείου, καὶ τὴ νυχτερινὴ βαυλοφώτιστη ταφὴ του σὲ μιὰ ἔσημη ἀκρογιαλιὰ τῆς Σκύρου, καθὼς τὴν ἱστοροῦσε τοῦ Βεράρεν τὸ ποίημα, ἐμπνευσμένο κι' ἐκεῖνο ἀπὸ κάποιο γράμμα ἑ-νὸς φίλου τοῦ Μπρούκ καὶ συντρόφου του ὡς τὴν ὧρα τῆς ταφῆς.

Τοὺς στίχους τοῦ Βεράρεν, διαβάζοντας καὶ ξαναδιαβάζοντάς τους, τοὺς ἔκανα τόσο σὰ τρίψια δ'κό μου, ποὺ δὲν μποροῦσα νὰ μὴν τοὺς δώσω καὶ τὴ δική μου φόρμα, μ' ἕνα ξαναπλάσιμο τοῦ νοήματός τους σὲ στίχους ἑλληνικούς. "Ηταν μιὰ ἀνάγκη ἀκατανίκητη γιὰ μένα. Κι' αὐτὸ μοῦ συμβαίνει κάθε φορὰ ποὺ μ ε τ α φ ρ ά ζ ω —κατὰ τὴν κοινὴ ἄποψη λέξη — ἕξνο ποίημα. Δὲν τὸ κάνω στὴν τύχη, ἢ πολύτσνας, ἢ γιὰ κάποια εὐκαιρία. Τὸ κάνω ἀπὸ μιὰ ἀνάγκη, σὰν ἀπὸ ἀνώτερη θέλληση καὶ σὰν ἀπὸ ἀπαράβαστη προσταγή. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔκανα δικό μου ὁλόκληρο τοῦ Βεράρεν τὸ ποίημα. "Αφησα τὴν ἀρχὴ καὶ μπῆκα στὸ θέμα τῆς ταφῆς, γιατὶ αὐτὸ μὲ συγκίνοῦσε θαθύτερα:

Τὸ ὄνομα τοῦ Ρούπερτ Μπρούκ, τὸ θάνατό του καὶ τὴν ταφή του στὴ Σκῦρο, μάθαινα γιὰ πρώτη φορὰ, κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1918. ἀπὸ ἕνα μεγάλο ἄρθρο τῆς Jean Dornis στὴν «Ἐπιθεώρηση τῶν Δύο Κόσμων» κι' ἀπὸ ἕνα δυνατὸ ποίημα τοῦ Βεράρεν στὸν τόμο του μὲ τὴν ἐπιγραφή: «Οἱ Κόκκινες Φτεροῦγες τοῦ Πολέμου», τὸν τελευταῖο του.

Ἡ συγκίνησή μου, μαθαίνοντας πὼς ἕνας "Ἄγγλος ποιητὴς χρόνων εἰκοσιοχτώ, ἀκολουθοῦντας τὴ μοῖρα τοῦ Κεῖτς, τοῦ Σέλλεϋ, τοῦ Μπάϋρον καὶ τῆς Ἐλισάβετ Μπράουνινγκ, πέθανε, πέμπτος αὐτός, μακρυὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἄτον θαμμένος σὲ ξένη γῆ, σὲ γῆ ἑλληνική, γίνουταν ἀκόμη βαθύτερη, ὅταν συλλογίζομουν τὸ σκοπό, ποὺ τὸν ἔφερε ἐπὰ νερὰ τοῦ Αἰγαίου, καὶ τὸν τρόπο ποῦ θανάτου του, μέσα στὴν καιαρούλα τοῦ πλωτοῦ γαλλικοῦ νοσοκομείου, καὶ τὴ νυχτερινὴ βαυλοφώτιστη ταφὴ του σὲ μιὰ ἔσημη ἀκρογιαλιὰ τῆς Σκύρου, καθὼς τὴν ἱστοροῦσε τοῦ Βεράρεν τὸ ποίημα, ἐμπνευσμένο κι' ἐκεῖνο ἀπὸ κάποιο γράμμα ἑ-νὸς φίλου τοῦ Μπρούκ καὶ συντρόφου του ὡς τὴν ὧρα τῆς ταφῆς.

Τοὺς στίχους τοῦ Βεράρεν, διαβάζοντας καὶ ξαναδιαβάζοντάς τους, τοὺς ἔκανα τόσο σὰ τρίψια δ'κό μου, ποὺ δὲν μποροῦσα νὰ μὴν τοὺς δώσω καὶ τὴ δική μου φόρμα, μ' ἕνα ξαναπλάσιμο τοῦ νοήματός τους σὲ στίχους ἑλληνικούς. "Ηταν μιὰ ἀνάγκη ἀκατανίκητη γιὰ μένα. Κι' αὐτὸ μοῦ συμβαίνει κάθε φορὰ ποὺ μ ε τ α φ ρ ά ζ ω —κατὰ τὴν κοινὴ ἄποψη λέξη — ἕξνο ποίημα. Δὲν τὸ κάνω στὴν τύχη, ἢ πολύτσνας, ἢ γιὰ κάποια εὐκαιρία. Τὸ κάνω ἀπὸ μιὰ ἀνάγκη, σὰν ἀπὸ ἀνώτερη θέλληση καὶ σὰν ἀπὸ ἀπαράβαστη προσταγή. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔκανα δικό μου ὁλόκληρο τοῦ Βεράρεν τὸ ποίημα. "Αφησα τὴν ἀρχὴ καὶ μπῆκα στὸ θέμα τῆς ταφῆς, γιατὶ αὐτὸ μὲ συγκίνοῦσε θαθύτερα:

Κιθὼς τὸ εἶχε ποθήσει στὰ τραγούδια του: σ' ἕνα νησὶ τοῦ μύθου, πεθαμένο τὸν φέρναμε μὲ νύχτα φεγγαρόφωτη...

Λοιπόν, κι' αὐτόν, καθὼς τὸ Σέλλεϋ, τὸν τραθοῦσε κάποιος πόθος πρὸς τὰ μυθικὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς Σποράδες, ποὺ φαντάστηκε ὁ θαλασσοπνιγμένος ποιητὴς στὸ «Ἐπιψυχίδιόν» του! Τὸ ὀνειρευτὸ νησί, ποὺ ἀρνήθηκε νὰ δώσει ἡ Τύχη στὸ Σέλλεϋ γιὰ νὰ χτίσει τὴν ἐρωτικὴ φωλιά του μὲ τὴν Ἐμίλια, τὸ χάρισε γιὰ τάφο στὸ νεώτερο ἀδερφό του, τὸν Μπρούκ.

"Αν θελήσει κανένας νὰ παραθάλει τὴν φανταστικὴ περιγραφὴ τοῦ Σέλλεϋ μὲ τὴν πραγματικὴ περιγραφή, ποὺ ἔχουμε γιὰ τὸν τόπο τῆς ταφῆς τοῦ Μπρούκ, ἀπὸ τὸν Εὐαγγελίδη, μ' ὅλο ποὺ ἢ μιὰ εἶναι λυρικὸ ἀριστούργημα κ' ἡ ἄλλη ἁπλὴ Ἔκθεση ἀχραιολόγου σταλμένου στὴ Σκῦρο ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο γιὰ νὰ θεβαιωθεῖ ἂν ὁ τάφος εἶναι φυλαγμένος σὲ καλὴ κατάσταση, ἂν παραθάλει λοιπὸν τὶς δυό, θαρεῖ πὼς γιὰ τὸ ἴδιο μέρος τοῦ ἴδιου νησιοῦ εἶναι κ' ἡ μιὰ κ' ἡ ἄλλη. Κ' ἡ μικρὴ ἀκουαρέλλα τοῦ τάφου, εἰγενικὸ χάρισμα τοῦ κ. Χάρτλεϋ, τῆς "Αγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, θὰ μποροῦσε νὰ στολίσει τὸ «Ἐπιψυχίδιόν» τοὺς στίχους:

It is an isle under Ionian skies
Beautiful as a wreck of Paradise...

Στὸν ποιητὴ τοῦ μοθικοῦ νησιοῦ, ποὺ θάφηκε μὲ τὴ στολή τοῦ στρατιώτη, ἀνάμεσα στὶς ἀγριλιὲς καὶ στὰ πρινάρια τῆς Σκύρου, πρὶν προφτάσει νὰ χύσει καὶ τὸ δικό του αἷμα μαζὶ μὲ τὸ εὐγενέστερο αἷμα τῆς "Αγγλίας, ποὺ κοκκίνησε τὸν Ἑλλήσποντο, πολεμῶντας γιὰ τὴν ἀπολύτρωση, δὲ χρωστούσαμε νὰ στήσουμε ἐμεῖς, τὰ πνευματικὰ παιδιὰ του ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἕνα μαρμάρινο σημάδι ἀγάπης κι' ἐγγυνωμοσύνης;

Εἶπα τὴν ἰδέα μου σὲ μερικὸ γ.ὰ ἀπὸ κείνους ποὺ προσκυνοῦμε μαζὶ τοὺς ἴδιους θωμοὺς, καὶ τοὺς θρῆσκε τὸν Μπρούκ. Μᾶς χρειάζουνταν ὁμως πρῶτα-πρῶτα μιὰ φωτογραφία τοῦ Μπρούκ, καὶ ὁ κ. Οὐέλκ, ὁ ἀρλησμόνητος φίλος τῆς Ἑλλάδας, τὸ τε διευθυντὴς τῆς ἐδῶ Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς. Ἔγραψα ἀμέσως στὴ μητέρα τοῦ ποιητῆ, τὴν κυρία Μπρουκ, τὸ σκοπό μας καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς φωτογραφίας ποὺ εἴχαμε, ἰδιά νὰ σκαλιοτεῖ στὸ μάρμαρο, ὅσο μποροῦσε πιστότερα, τοῦ ἀκριβοῦ τῆς Ρούπερτ ἡ μορφῆ.

Τὶς πρῶτες μέρες τοῦ Ὀκτωβρίου 1918 ἔλαβα διὰ μέσου τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας ἕνα ἀπὸ τὰ γράμματα τὰ ἐκεῖνα, ποὺ καθὼς ὰρᾶτα τὰ χαρᾶχτήρισε κάποτε ὁ Παλαμᾶς, εἶναι τὰ δικά μας παράσημα: "Ητον γραμμένο ἀπὸ τὴν κατοικία της (73, Dunchurch Roads, Rugby), τὴν 21 Σεπτεμβρίου. Δὲν ἔχω δικαίωμα νὰ δώσω στὴ δημοσιότητα ὁ,τι ὁ πόνος μᾶς μάνας μοῦ ψιθύρισε, καὶ ἀπλιστα τὴς μάνας τοῦ ὰραίου Ἀπολλωνίδη, ποὺ τὸν ἔλχε τώρα μπροστά μου, ὁμὶ σὲ μιὰ φωτογραφία, μὰ σὲ σειρὰ ἀπὸ πολλὲς διαφορετικὲς, γιὰ νὰ διαλέξει τὴν πιὸ ταιριαστὴ ὁ τελχίτης. "Ας τὸ φανταστεῖ καθένας ἄ-πως θέλει τὸ γράμμα ἐκεῖνο τὸ κ.ματογραβμένο καὶ δακρυσταλλαχτα ὁμ' ὅλο τὸ περήφανο συγκράτημα τοῦ κοθυοῦ...

. . . . . .

"Ως τὴν τελευταία στιγμὴ ὁ ἑλληνικὸς ἥλιος φωτόλουζε τὰ χέρια τοῦ, καθὼς φωτόλουζε τὸ νοῦ του ὅς τὸ στερνὸ λογισμό, ὁ ἥλιος τῆς ἑλληνικῆς ὀοφίας. Στὸ νεκρικό του προσκέφαλο βρέθηκε ὁ Ἀριστοφάνης, καθὼς στὴν τσέπη τοῦ πνιγμένου Σέλλεϋ εἶχε θρεθεῖ ὁ Σοφοκλῆς...

. . . . . .

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Τ' ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ ΤΩΝ «ΝΕΟΕΛΛ. ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ»

καθὼς καὶ τὸ τελευταῖο μέρος τῆς μελέτης τοῦ ἐκλεκτοῦ συνεργάτη μας κ. Μ. Καραγάτση

«Ο ΙΤΑΛΙΚΟΣ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΣ»

Ἀναβάλλονται γιὰ τὸ ἐρχόμενο φύλλο

ΑΓΓΛΆ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

"Ἕνας πνευματικὸς ἄνθρωπος σήμερα, περισσότερο παρ' ποτέ, ἔχει μεγάλη εὐθύνη. "Ἐχει χρέος νὰ διαοπτιστεῖ ἀπὸ τὴ μοῖρα τῆς ἐποχῆς του, νὰ μὴ φύγει, νὰ σταθεῖ στὸ σταυροδρόμι, ὅπου φυσοῦν ὅλες οἱ ἀνησυχίες κ' οἱ ἐλπίδες, Ρόδο τῶν ἀνέμων. "Ἐχει χρέος, —α' — νὰ ξεχωρίσει μέσα στὶς σύγχρονες ἀντιμαχόμενες προσπάθειες τὶ θετικὸ καλὸ προσφέρει ἡ καθεμιά, τὶ συνεισφορὰ στὴ λαχτάρα τοῦ σημερινοῦ ξαγριεμένου ἀνθρώπου, νὰ δημιουργήσει ἕνα καινούριο πιο δίκαιο κόσμο· β' — νὰ προσπαθεῖ ὅλες τοῦτες τὶς θετικὲς συνεισφορὲς νὰ τὶς ταξινομεῖ μέσα του. Στὸ μικρὸ χῶρο τοῦ στήθους του νὰ πλάσει τὴ μακέτα τοῦ ἐργόμενου κόσμου· γ' — νὰ ζεῖ βαθιὰ τὴ σημερινὴ ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ μάχεται νὰ τὴ διατυπώσει ὄχι μονάχα μὲ τέχνη καὶ στοχασμὸ (σήμερα αὐτὰ μονάχα δὲ φτάνουν) παρὰ — κι αὐτὸ εἶναι τὸ δυσκολώτερο — μὲ τὸ παραδειγμα τῆς ἴδιας του τῆς ζωῆς.

Ἡ φυγὴ εἶναι ἄναντρη λιποταξία· μὰ ὁ τρόπος ποὺ ἀγωνίζεται ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος εἶναι ὁλότελα διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ ἀγωνίζουνται οἱ «ἄοχοντες τοῦ κόσμου». Τὸ χρέος του εἶναι ἄλλο, σὲ ἄλλο ἐπίπεδο: Νὰ συγκλίνει μέσα του ὅλους τοὺς ἀποκλίνοντες σημερινοὺς ἀγῶνες καὶ νὰ βάλει τάξη στὸ χάος· νὰ τὸ μετουσιώσει δηλ. μέσα του σὲ «κόσμο». Νὰ κρατᾶ ἄσβεστη τὴν ὑποσωπική του ἀνεξαρτησία, γιὰ νὰ βρεθεῖ ἄθιχτος, ὄρθιος, ὅταν θάρθει ἡ στιγμή του. Γιατὶ σίγουρα θάοθει. Ἀντοχή, Κατανόηση, "Ἐνταση Ἐσωτερικὴ καὶ Προσπάθεια νὰ διατυπώσει στὴ ζωὴ καὶ στὸ ἔργο του τὴν **Dominante** τοῦ μελλούμενου πολιτισμοῦ. Μέσα στὸ παγκόσμιο παραλήρημα νὰ μπορέσει ν' ἀρθρώσει ἕνα ἁπλὸ σωστὸ Λόγο. Μιὰν Καλὴν Ἀγγελία.

Τοῦτες τὶς σκέψες ἔκανα περπατώντας κάμποσους μῆνες στὸ ἐγγλέζικο χῶμα κι ἀναπνέοντας σὲ μιὰν τόσο ἀποκαλυπτικὴ στιγμὴ, τὸν ἀγέρα τῆς Ἀγγλίας.

Ἀγάπησα τὸ λαὸ αὐτόν, θαμασα τὶς θεμελιακὲς γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἀρετές του· τὴν ὑπερηφάνεια, τὴν ἀξιοπρέπεια, τὸ πεῖσμα, τὴν ἀντοχή, τὴν πειθαρχία. Λίγα λόγια, πολλὰ ἔργα, Ἀνθρωπιὰ μεγάλη.

Ἀποφασιστικὲς μάχες ἔδωκε ὁ ἄνθρωπος καὶ στὸ ὄγρὸ τοῦτο καταπράσινο νησὶ τοῦ Βορᾶ, μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἄγια Μεσόγειο. Ὅπως σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπινους ἀγῶνες κ' ἐδῶ οἱ ὀχτροὶ εἶταν οἱ ἴδιοι : ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ μέσα του χτῆνος, τὸ φῶς μὲ τὸ μέσα του σκοτάδι. Κι ὅπως παντοῦ, κ' ἐδῶ τὸ ἀνθρώπινο αἷμα χύθηκε ποταμός, πλερώθηκε κ' ἐδῶ βαριὰ κ' ἡ πιὸ ἀσήμαντη νίκη.

Μά, ὕστερα ἀπὸ αἰῶνες, στοὺς βράχους ἀπάνω, στοὺς πράσινους λόφους καὶ στὰ λιμάνια τῆς Ἀγγλίας, τρία μεγάλα στάθηκαν ἐγγλέζικα τρόπαια : Magna Charta, Τζέντλεμαν, Σαίξπηρ.

Αὐτὲς εἶναι οἱ τρεῖς μεγάλες νίκες τοῦ ἀνθρώπου.

Κ' οἱ νίκες τοῦτες, κ' οἱ τρεῖς, ἀποτελοῦν τρεῖς μεγάλους σταθμοὺς στὸν ἀνήφορο τῆς ἐλευτερίας.

"Ας προσπαθήσουμε νὰ τὶς δοῦμε μὲ ὅσο μπορετὸ μεγαλήτερη πνευματικὴ ἀνεξαρτησία κι ἀς δεχτοῦμε μὲ γαλήνη — χωρὶς χαρᾶ, χωρὶς θλῖψη — τὸν κίντυνο νὰ μὴν εὐχαριστήσουμε κανένα. Δὲν πειράζει. Ἔχουμε πάρχουν ἐποχὲς —μεταβατικές, γιομάτες πάθη καὶ συμφέροντα καὶ πολλὲς λαχτάρες — ὁπου ὁ πιὸ ἔντιμος τίτλος ποὺ μπορεῖ νὰ φιλοδοξήσει ἕνας ἐλεύτερος ἄνθρωπος εἶναι ὁ τίτλος ποὺ ἔδωκε ὁ μέγας Βασίλειος στὸν ὅσιο Ἐφραΐμ : «Κ α θ η γ η τ ὴ ς τ ῆ ς Ἐ ρ ή μ ο υ».

Ν. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

"ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,,

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ:
Γιὰ ἕνα χρόνο Δραχ. 190
Γιὰ ἕξι μῆνες » 100
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ
Γιὰ ἕνα χρόνο Λίρα 1

Ὑπεύθυνος Διευθυντὴς
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
Σαμάρα 6.

Γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν διασημάτων τὸ κτ. Γ. Δὲν ἔχουν κομμιὰ εὐθύνη.

Χειρογραφα δημοσιευόμενα ἢ ὄχι, δὲν ἐπιστρέφονται.

Κάθε ἔμβασμα πρὸς τὸ περιοδικὸ ν' ἀπευθύνεται στὸν κ. Ἀντώνιον Νικολόπουλον.

— Μιὰ συναυλία

Τὴν δευτέρα ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων στὶς 11 ½ π. μ. στὸ θέατρο «Ὀλύμπια» δίνεται ἡ ἐτήσια συναυλία γιὰ ὄφελα ἑνὸς γνωστοῦ καλλιτεχνικοῦ ζεύγους "Ἔβας καὶ Δώρη Μαγκαρίτη. Τὸ ζεύγος Μαγκαρίτη εἶναι σύμφωνα μουσικὸ σὰ εἶδος αὐτὸ μουσικῆς τοῦ ὁμοιοτίου καὶ γνωστὸ εἰς ὅλη τὴν Εὐρώπη. Ἡ προσεχὴς συναυλία τοῦ εἶχε ὁριοθεῖ πρὸ τοῦ πολέμου καὶ περιμένουν μὲ ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον. Τώρα ἐγκαινιάζει τὴν σοβαρὴ μουσικὴ σὲ τὴν πολεμικὴ περίοδο. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ ἀπαρᾶξεις τῆς συναυλίας αὐτῆς θὰ διαπεθοῦν ὑπὲρ τοῦ Πανελληνίου ἐράνου κοινωνικῆς προνοίας.

—"Αλληλογραφία.

Ν. ΧΑΚΚΑΝ.— Μᾶς στέλνετε κι ἐσεῖς ἕνα «διηγηματάκι τῆς μιᾶς πνευματικῆ συμβολῆ» στὸν ἐθνικό μας ἀγῶνα. Τὰ ποιήματά κὰὶ τὰ πεζογραφήματα φαίνονται πιὸ εὐκολοκατόρθωτα ἀπὸ τ' ἄλλα, μὰ δὲν εἶναι. Ὅσο γιὰ τὸ δικό σας, ἔχει βέβαια κάποια ἀξία, ἀλλὰ δὲ μπορεῖ νὰ ξεφύγει ἀπ' τὴν ἄμεση ἐπικαιρότητα καὶ ὁτὸ τέλος παρουσιάζει κάποιες βιασμένο. Μᾶς ἀποφασίσαμε καὶ ἀπὸ μιὰ λεπτομέρεια ἐξωκαλλιτεχνική. Ἀ-φοῦ λοιπόν, οἱ σημερινοὶ νέοι τὴς ἀγαπημένες σου «μικρὲς κατοφαρδοὶ λέξες» Πρώτη φορὰ τὸ ἀκούω...

Ν. ΒΑΣΙΝΟΝ.— Ἀπ' τὰ ποιήματά σας καλύτερο εἶναι τὸ «Φωτεινὸ μου σταυρὲ...». Τὸ μὲ ἐπιτρεψῆ «Τὴν ἄλλη φωνὴ» ἔχει στιχουργικὲς ἀνωμαλίες. Κομμάτια ποὺ δημοσιεύθηκαν δὲν ἀνκῶν μοιστόνται πολὺ ἀπὸ μᾶς. Ὁἱ ἀκροστιχίδες ἀπὸ ἀντιπροσωπευτικὸν κατώτερο εἶδος τέχνης καὶ δὲ γίνονται δεκτὲς ὀδτε ἀπὸ τὰ λαϊκὰ περιοδικά. Τί θέλετε νὰ πεῖτε. τέλος. μὲ τὴν ἀνόπκρατη λέξη «φιδέχχιθα»; Φίδια κι ἀγκάθια, φίδια μὲς σ' ἀγκάθια. τί;

Α. ΛΕΟΝΤΑΡΗΝ.— Δὲ βρίσκουμε καμμιὰ ἀγκαριωμένη ἐλλεῖψη στὸ ἐπίπεδο ποίγιά σας, μ' ὅλο ποὺ εἶναι γραμμένο σ' ἐλεθθερο στίχο. Ἀλλὰ γιατὶ τόση ἀ-μετροθεσία; Οἱ ἀρχαῖοι οἱ ἀνάλογες ἀμετροθεσίες ἐκλειναν ὅλο τὸν ἐνθουσιασμό, ὅλη τὴν ὀργὴ καὶ ὅλο τὸ πάθος τους μὲς σὲ δυὸ καὶ τέσσερος στίχους. Ἀφοῦ λοιπὸν εἴμασσε ἀπόχνοιες τους καὶ πρέπει νὰ τοὺς μοιάζουμε, ἂς μὴν ἀφήνουμε νὰ μᾶς παραοφέρει μὲ τὴν πρώτη περίσσεια κάμμι πολιτολογίας ἀκατάσχετο.

ΓΡ. ΒΕΡΛΗΝ.— Τὰ φύλλα ποὺ σοᾶς λείπουν δύοσμε ἐντολὴ νὰ ταχυδρομηθοῦν. Στὴ σημειγνὴ σας συνεργασία βλέπουμε κάποια πρόοδο σχεσικὰ μὲ τὰ προηγούμενα. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ὅπουος ἐπιμένει κάτι καταφέρνει σιὸ τέλος. Θέλετε ὅμως καὶ μερικὰς συνταιριαστὲς ἀποδείξεις; Δὲ λέμε νὰ μὲ μένα σωστὰ πανοῦν», ἀλλὰ ἐμένα συμπονοῦν. Δυὸ στίχοι ἀπ' τὸ «Δειλινὸ τὰ κάλλη» παρουσιάζουν ἀπὸ μιὰ συλλαβὴ περισσότερη. Μπορεῖτε νὰ τὰς βρεῖτε μοναχὸς σας; «Ἀκόμα μὴ γράφετε «ἡ φῶσις», «ἡ δύσις», ἀλλὰ ἡ φύση, ἡ δύση.

Ε. ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΝ. — Τὸ «Νεκνιάκμιον» τὸ κρατοῦμε καὶ γιατ' εἶναι καλοδουλεμένο καὶ γιατὶ ἔχει ἐπικαιρότητα. Ἐλπίζουμε νὰ βρεθεῖ κάποια γωνιὰ στὸν περιορισμένο χῶρο τοῦ περιοδικοῦ μας γιὰ νὰ γλυκοφεγγίσουν τόσα κοντὰ τοὺς στίχους ποὺ ἔχει ἐμπνεθεῖ στοὺς ἀναγνῶστες μας ὁ πόλεμος.

Π. ΣΑΜΑΡΑΝ. — Σᾶς εὐχαριστοῦμε ποὺ μᾶς θυμηθήκατε ἀπ' τὸ μέτωπο. Ἐὐχόμαστε γρήγορη νίκη καὶ καλὸ γυρισμό. Τὸ περιοδικὸ μας καθὼς βλέπετε, προσαρμόστηκε κι αὐτὸ στὶς ἱστ

ΓΡΑΦΕΙΑ
ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4
ΤΗΛΕΦ. 30-297

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ, Περίοδος Β'
ΤΙΜΗ ΔΡΑΧΜΕΣ 4
ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 212

ΜΠΑΪΡΟΝ

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΜΙΑΣ ΘΥΣΙΑΣ

Τοῦ ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΩΤΙΑΔΗ

"Οταν ὁ Μπάϊρον ἐνηλικιώθηκε κι' ἄρχισε νά δρᾶ στήν κονίστρα τοῦ κόσμου μας, οἱ Γάλλοι ἐγκυκλοπαιδιστές ἀνῆκαν πιά στήν ἱστορία. Τό 1789, ἡ λάμψη πού ἄστραψε πάνω στίς τύχες τῶν ἀνθρώπων, ἔχει πιά σβύσει. Ἔπειτα ἀπό λίγο ἡ περιπέτεια τοῦ Ναπολέοντα στήν Εὐρώπη βρίσκει τή δίκαια τιμωρία της στό βράχο τῆς Ἁγίας Ἑλένης. Μιά ἄλλη ἐποχή ἀρχίζει. Ἡ βασιλεία τοῦ πνεύματος τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Καιροί καταθλιπτικοί, σκοτεινοί κι' ἀπάνθρωποι. Ὁ Μαίτερνιχ κλειδωμαντάλωσε καλά ὅλες τίς πόρτες, ἀπό ὅπου οἱ λαοί μποροῦσαν νά βγοῦν στό ξέφωτο καί νά πορευθοῦν σέ πιό χαρούμενες μέρες.

Τότε ἀκριβῶς ὁ Τζώρτζ Γκόρντον Μπάϊρον, ὁ ἕκτος Λόρδος Μπάϊρον, ὀρθώθηκε ἀντιμέτωπος τοῦ ἄξενου κόσμου, πού σφυρηλάτησε ἡ νίκη τοῦ Βατερλῶ. Γίνεται ἡ μόνη μεγάλη φωνή πού συνεχίζει τήν παράδοση τῶν Ἐγκυκλοπαιδιστῶν. Παίρνει τή λύρα στά χέρια του, ὅπως ὁ μαχητής τό ὅπλο του. Ρίχνεται στόν ἀγῶνα μ' ὅλη τή φλόγα τῆς μεγάλης του ψυχῆς. Ἀπό τήν πρώτη στιγμή τά μάτια του κορφώνονται στήν Ἑλλάδα. "Οχι, ὁ νοῦς του δέν ἀνέχεται σκλάβους. "Οπως παρατηρεῖ ὁ Ἄτσλεϋ, εἶναι μιά συνείδηση ἐπαναστατημένη, πού ἔχει ἐξεγερθεῖ ὄχι μονάχα ἐνάντια στήν ὑποκρισία τῆς κοινωνίας τοῦ καιροῦ του, παρά κι' ἐνάντια σέ κάθε καταπίεση. Κ' ἐπειδή, καθώς παρατηρεῖ τόσο σωστά ὁ Ἀρθοῦρος Σίμονς, «ὁ Μπάϊρον εἶναι ξνας ἀληθινός ποιητής, γι' αὐτό ἔκανε πράξη ὅ,τι ἄλλοι ἔγραψαν μονάχα».

"Οταν ἔνοιωσε πῶς ἡ κοινωνία ὅπου ζοῦσε δέν μποροῦσε νά τοῦ χαρίσει τίποτε τό γενναῖο, τό ἔξοχο καί τολμηρό, ἀποφασίζει νά φύνει ἀπό τήν πατρίδα του. Δέν εἶναι ἡ περιπέτεια πού τόν σπρώχνει πρός τήν Ἀνατολή, μά ἡ ἀναζήτηση τοῦ ἴδιου του ἀνείρου. Ταξιδεύοντας πρός τή Μεσόγειο, γυρεύει νά τό βρεῖ πραγματοποιημένο σέ μιά κάποια τῆς γῆς μας γωνιά καί εἶναι ἕτοιμος, ὅπως ὅλοι πού πρόκειται νά πράξουν ἔργα λαμπρά, γιά ὅλους τούς ἀπαρνισμούς καί ὥρμμος γιά ὅλες τίς θυσίες.

Τά ἑλληνικά χώματα τά πατᾶ γιά πρώτη φορά στίς 2 Ἰουλίου τοῦ 1809. Ἀποβιβάζεται στήν Πρέβεζα καί τραβᾶ στά Γιάννενα, γιά νά συναντήσει τόν Ἀλή Πασᾶ. Φτάνοντας ἐκεῖ μαθαίνει, πῶς ὁ πειθήνιος ἄρχοντας βρίσκεται στήν πατρίδα του, τό Ἰεπελένι. Ξεκινᾶ ἀμέσως κατά κεῖ, ἀπό τούς ἴδιους δρόμους ὅπου τώρα ὁ ἔνοπλος λαός τῆς Ἑλλάδας, πολεμώντας γιά τήν ἐλευθερία τοῦ κόσμου, δίνει ἕνα σκληρό μάθημα στό φασισμό, πού ἄν ὁ Μπάϊρον ἔζοῦσε θά ἦταν ὁ πιό ἀσπονδος ἐχθρός του.

Ὁ ποιητής, ὁ πρόδρομος τοῦ ζωντανοῦ ρωμαντισμοῦ, ζεῖ τώρα μέσα σ' ἕνα κόσμο τόσο διαφορετικό, ἀπό ἐκεῖνον ὅπου τότε ἔζησε καί μεγάλωσε.. Τόν θέλγει ἀκράτητα ὁ πρωτογωνισμός του. Μοιάζει μέ τό νερό ὅπως ἀναβρίζει ἀπό τήν πηγή κι' ὄχι ὅπως τρέχει παρακάτω, καθάριο καί ἤρεμο. Γυρίζοντας στά Γιάννενα γράφει τίς πρῶτες στροφές τοῦ ἀθάνατου ἔπους του «Προσκύνημα τοῦ Τσάϊλντ Χάρολντ». Μά ἡ αὐλαία μόλις ἀνασηκώθηκε μπροστά στά γεμᾶτα ἀπό γενναῖα ὁράματα μάτια τοῦ ποιητῆ. Σέ λίγο γνωρίζει τούς Δελφούς. Τί κι' ἄν ὁ Ἀπόλλωνας δέν λέει πιά τίς μαντεῖες του; Τί κι' ἄν στίς φαιδριάδες δέν ἀντηχοῦν οἱ φωνές τῶν προσκυνητῶν; Τί κι' ἄν ἁμαρτωλοί δέν ἐξαγνίζονται πιά στά νερά τῆς Κασταλίας; Γιά ὅποιον ἔχει μάτια νά δεῖ ὁ μύθος εἶναι πάντα ζωντανός. Ὁ κακοποιός Πύθωνας ἔχει ἀναστηθεῖ καί ὁ κόσμος καρτερᾶ, γιά νά λυτρωθεῖ ἀπ' αὐτόν, ἕναν καινούργιο θεό τοῦ φωτός. Σέ λίγο ὁ Μπάϊρον, περνώντας ἀπό τήν Ἀράχωβα, τή Λειβαδειά καί τή Θήβα, θ' ἀντικρύσει τό γαλανό ὅραμα τῆς Ἀττικῆς. Θά βρεθεῖ ἀνήμερα τά Χριστούγεννα στήν Ἀθήνα. Στήν πολιτεία τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Περικλῆ, τοῦ Πλάτωνα, τῆς Πνύκας καί τοῦ Δημοσθένη. Θ' ἀνέβει, ταπεινός κι' αὐτός προσκυνητής, στό Βράχο. Θά καθήσει ὧρες ἐκεῖ βλέποντας τά ὄνειρά του νά ἔρχονται ἀπό πολύ μακρυά, ἀπό ἐκεῖ ὅπου ὁ ἄνθρωπος πρωτονίκησε τή Μοῖρα του. Θά βρεθεῖ κάτω ἀπό τή μαγεία τῆς ὁμορφιᾶς, πού χρύσωσαν οἱ αἰῶνες κ' οἱ ἄνθρωποι δέν ἐσεβάσθηκαν. Πόσες νοσταλγίες! Οἱ καιροί σβύνουν καί τό χτές σμίγει μέ τό σήμερα. Θά ἤθελε, ὅπως ὅλοι οἱ ποιητές, νά εἶχε ζήσει κι' αὐτός Τότε. Νά ἦταν πολίτης τοῦ Δήμου τῆς Ἀθήνας, νά περπατοῦσε στούς σκονισμένους δρόμους της ξυπόλυτος, ὅπως ὁ Σωκράτης. Νά φιλοσοφοῦσε στά γυμναστήρια, κοιτάζοντας τά ὡραῖα κορμιά τῶν γυμνῶν ἐφήβων, πού ὁ ἥλιος ἔκανε τίς ἐπιδερμίδες τους νά λάμπουν σά χαλκός. Ν' ἄκουε ἐκεῖ, στό θέατρο τοῦ Διονύσου, τό περίφημο χορικό τοῦ Σοφοκλῆ στόν «Οἰδίποδα ἐπί Κολωνῷ»:

"Ω ξένε, πού ἀπό μακρυά σ' αὐτήν
ἔφταξες τώρα
τήν ξακουστή, τήν κάτασπρη τοῦ
Κολωνοῦ τήν χώρα'
ὅπου παντοῦ δάση πυκνά πολύβουα
θροοῦνε
καί μέσ' στόν μαῦρο τόν κισσό τ' ἀ-
ηδόνια κελαηδοῦνε.
Ἐδῶ πού τῆς γυρτῆς ἐλιᾶς τά φύλ-
λα τ' ἀσημένια
ἥσκιο καλόν ἁπλώνουνε. Κι' ὁ Βάκ-
χος δίχως ἔννοια
μὲ Νύμφες πού τόν θρέψανε παιζο-
γελᾶ καί πάει
τρικλίζοντας μέσα στό φῶς μὲ Σει-
ληνούς στό πλάϊ.
Ἐδῶ πού πάντα ὁ νάρκισσος ἀνθεῖ
κ' ἡ ζαφουρά
καί πολυτρίχια κρέμουνται σέ κρύ-
σταλλα νερά.
Ἐδῶ π' ἀκοίμητες πηγές τή γῆς
αὐτήν ποτίζουν
καί στό χορτάρι, τόν καρπό πλούσια
ζωή χαρίζουν.
Ἐδῶ πού οἱ Μοῦσες κατοικοῦν, καί
σέρνουν τό χορό των
στήν Ἀφροδίτη ὁλόγυρα πλῆθος
ξανθῶν Ἐρώτων. (1)

Μά ἡ πραγματικότητα εἶναι τόσο διαφορετική! Ἡ πομπή τῶν Παναθηναίων δέν πρόκειται νά φανεῖ ποτέ πιά ἐκεῖ, στήν Ἱερά ὁδό. Κι' οὔτε ξανά θ' ἀκουστεῖ οτίς Συνελεύσεις ἡ ὀργή ἡ εὐφημία ἑνός ἐλεύθερου λαοῦ. Βραχνάς πνίγει τά στήθη του. "Οχι, δέν μπορεῖ νά τό χωρέσει ὁ νοῦς του καί ἡ καρδιά του, πῶς ἡ Ἑλλάδα πεθανε γιά πάντα. Πιστεύει, πῶς νάναι

θά μποροῦσε καί πάλι μιά ἐλεύτερη
Ἑλλάδα!

Στό Σούνιο, στό ναό τοῦ Ποσειδῶνα, καθισμένος ἐκεῖ ψηλά καί κοιτάζοντας τή γλαυκή θάλασσα ν' ἁπλώνεται στά πόδια του καί τά εἰρηνικά νησιά τοῦ Αἰγαίου ἀπό παντοῦ νά τή στεφανώνουν, ἡ λύρα του γυρεύει νά ξυπνήσει τό λαό τοῦ τόπου αὐτοῦ ἀπό τή νάρκη καί συνθέτει τούς ἀπαράμιλλους ἐκείνους στίχους του, τά «Νησιά τῆς Ἑλλάδας», στόν «Δόν Ζουάν» του:

Τά νησιά τῆς Ἑλλάδας! ὦ νησιά
βλογημένα,
Ποὺ μὲ ἀγάπη καί φλόγα μιά
Σαπφὼ τραγουδοῦσε,
πού πολέμων! κ' εἰρήνης δῶρα
ἀγθίζον σπαρμένα,
πού τό φέγγος του ὁ Φοῖβος ἀπ' τή
Δῆλο σκορποῦσε!
"Αχ, ἀτέλειωτος ἥλιος σᾶς χρυσώνει
ὡς τά τώρα,
μά βασίλεψαν ὅλα, ὅλα τ' ἄλλα σας
δῶρα!
... ...

Στοῦ Σουνιοῦ θά καθίσω τό μαυμάρινο βράχο,
σύντροφό μου τό κῦμα τοῦ Αἰγαίου
θά κάνω,
αὐτό ἐμένα ν' ἀκούγει κι' ἐγώ κεῖνο
μονάχο,
κι' ἐκεῖ πάνω σάν κύκνος μὲ
τραγούδι ἄς πεθάνω.
Δὲ σηκώνει ἡ ψυχή μου σκλάβα γῆ!
Χτύπα κάτω
τῆς σκλαβιᾶς τό ποτῆρι, κι' ἄς πάει
νάναι γεμᾶτοι! (2)

Τά χέρια τοῦ Μπάϊρον τό ποτῆρι τῆς σκλαβιᾶς, μ' ὅποιο κρασί κι' ἄν εἶναι γεμᾶτο, δέ θά τό φέρουν ποτέ στά χείλη του. Γι' αὐτό, γυρίζοντας πίσω στήν πατρίδα του τό 1811, θά ἐκφωνήσει στή Βουλή τῶν Λόρδων τόν παρθενικό του λόγο, πού θά σταθεῖ ἱστορικός. Θά εἶναι ὁ πρῶτος φιλεργατικός λόγος, πού θ' ἀκουστεῖ ἀπό τό βῆμα αὐτό. Σέ λίγο γνωρίζει τή δόξα. Τήν ἔκδοση τοῦ πρώτου μέρους τοῦ «Τσάϊλντ Χάρολντ» τήν ἀκολουθεῖ ἕνας μοναδικός φιλολογικός θρίαμβος. «Ξύπνησα ἕνα πρωΐ» λέει «καί βρέθηκα διάσημος». Παντρεύεται. Ζεῖ μιά κοινωνική ζωή ἀνάλογη στά πλούτη του καί στόν τίτλο του. Μά ὅλ' αὐτά τόν πλήττουν. Δέν εἶναι ἱκανά νά ἱκανοποιήσουν οὔτε τούς ὁραματισμούς του, μήτε τήν ἐκρηκτική δύναμη τοῦ νοῦ του. Γι' αὐτό καί γίνεται ἀνυπόφορος στούς ἄλλους. Δέν τόν καταλαβαίνουν. "Ωσπου μιά μέρα, βαρυεστημένος ἀπό ἐκείνους καί ἀπογοητευμένος ἀπό τόν ἴδιο τόν ἑαυτό του, φεύγει γιά νά μήν ξαναγυρίσει πιά ποτέ.

Ἐπισκέπτεται τό πεδίο τῆς μάχης τοῦ Βατερλῶ καί ἔπειτα πηγαίνει στή Γενεύη. Αὐτοῦ συναντιέται, γιά πρώτη φορά, μέ τόν Σέλλεϋ, πού μένει ἐκεῖ ἐξόριστος γιά τίς φιλελεύθερες ἰδέες του. Συνδέεται μαζί του, ὅπως βρίσκει μιά ἀδελφική στή δική του ψυχή, μέ τόση στενή φιλία, πού δέ θά σβύσει παρά μέ τόν πρόωρο θάνατο τοῦ ποιητῆ τοῦ «Προμηθέα».

Πλησιάζει πιά τήν ὡριμότητα καί γι' αὐτό βιάζεται. Δέν τοῦ εἶναι ἀρκετό νά τραγουδᾶ, ὅσο θεῖα κι' ἄν τό καταφέρνει αὐτό, τίς ἐλπίδες του, τίς νοσταλγίες του, τά ὄνειρά του. Νοιώθει πῶς πρέπει νά βάλει τό νοῦ του, τό χρῆμα του, τ' ὄνομά του κι' αὐτή ἀκόμα τή ζωή του στήν ὑπηρεσία μιᾶς ἄλλης ἰδέας. Ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἀκόμα ἥσυχη. Τίποτα δέν προμηνᾶ τόν κεραυνό τῆς ἐλευθερίας, πού θά ξεσπάσει στίς 25 Μαρτίου τοῦ 1821. Ὁ ποιητής νομίζει, λοιπόν, πῶς βρῆκε πεδίο δράσης στήν Ἰταλία. Ἀποφασίζει νά ἐργαστεῖ γιά τήν ἀπελευθέρωσή της. Κατεβαίνει στή Βενετία καί ἀπό ἐκεῖ πηγαίνει στή Ραβένα. Τό διαμέρισμά του στό Παλάτσο Γκίτσολι, στήν τελευταία αὐτή πολιτεία, ἔχει μεταβληθῆ σ' ἐπαναστατικό κέντρο καί ὁπλοστάσιο. Μά δέν ἀργεῖ νά νοιώσει πῶς δέν ἦταν ἐκεῖνο πού ζητοῦσε καί πού τοῦ ταίριαζε. Τό περιβάλλον του δέν τόν παρακολουθεῖ. "Ετσι κι' ὁ ἴδιος ξεπέφτει. Ἡ ζωή του κυλᾶ μέσα σ' ἐρωτικές ἐντρίγκες καί ἀπογοητεύσεις.

Μά νά, ἕνα μοναδικό γεγονός ἔρχεται νά τόν ἐνθουσιάσει καί νά τόν συγκλονίσει: Ἡ Ἑλλάδα σηκώθηκε νά σπάσει τά δεσμά της. "Αδραξε τ' ἅρματα στό χέρι, γιά νά πολεμήσει γιά τό μεγαλύτερο ἀνθρώπινο ἀγαθό, τήν Ἐλευθερία. Καταλαβαίνει ἀπό τήν πρώτη στιγμή, πῶς ἐκεῖ εἶναι ἡ θέση του. Ἐκεῖ ὅπου οἱ γυναῖκες ρίχνουν τά παιδιά τους στό φαράγγι καί τ' ἀκολουθοῦν στό θάνατο κι' αὐτές, παρά νά πέσουν σκλάβες στά χέρια τοῦ ἐχθροῦ. Ἐκεῖ ὅπου οἱ ταπεινοί θαλασσινοί ἀνατινάζουν μ' ἕνα δαδί στό χέρι, τίς τρομερές φρεγάτες πού ἔκαναν, ὡς τότε, τό δοῦλο νά σκυβει τό κεφάλι. Νοιώθει πῶς δέν μπορεῖ νά μείνει ἀμέτοχος ἀπό τό πανηγύρι αὐτό τῶν 600.000 ὅλων-ὅλων ψυχῶν πού, μέσα στήν Εὐρώπη τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, πῆραν τήν ἀπόφαση νά ζήσουν ἐλεύθεροι ἤ νά πεθάνουν.

Χαίρου, ἀνάμεσα στά ἄλλα
πράγματα πού σέ τιμοῦν,
οἱ Μεγάλοι τά μεγάλα,
πού τούς μοιάζουνε, ἀγαποῦν.

Βλέποντάς σε ἀναγαλλιάζει
ἡ θλιμμένη του ψυχή,
καί τοῦ λέγει: "Ο π λ α
φ ω ν ά ζ ε ι
τ ώ ρ α ἡ Ἑ λ λ ά δ α· π ᾶ μ ε
ἐ κ ε ῖ (3)

Στίς 15 Ἰουλίου τοῦ 1823 φεύγει ἀπό τήν Ἰταλία. Βρίσκει πῶς ἔχει κιόλας καθυστερήσει καί γι' αὐτό, σ' ἕνα γράμμα του στόν Μπάλκι, γυρεύει νά δικαιολογήσει τήν ἀργητά του αὐτή. Τό βρίκιο «Ἡρακλῆς» πού ναύλωσε, ἀγκυροβολεῖ στό Ἀργοστόλι στίς 3 Ἰουλίου. Ἀπό ἐκεῖ ἔρχεται σ' ἐπαφή μέ τά διάφορα ἐπαναστατικά κέντρα καί σκέφτεται σέ ποιό μέρος τῆς Ἑλλάδας νά πάει. Ἀποφασίζει: στό Μεσολόγγι. Ἡ πολιτεία, πού τῆς εἶχε ταχθεῖ νά γίνει ξακουστεῖ σ' ὅλον τόν κόσμο, νά ἀπαθανατιστεῖ σύμβολο ἐλευθερίας, δέν ἦταν τότε ἀκόμα δοξασμένη. Μά ὁ ποιητής προφήτευε. Ἡ πολιτεία πού νίκησε τή σκλαβιά μέ τό θάνατο, θά δοξάσει τόν ποιητή καί ὁ ποιητής τήν πολιτεία.

Στίς 4 τοῦ Γενάρη τοῦ 1824 ὁ Μπάϊρον φτάνει στό Μεσολόγγι. Οἱ καμπάνες χτυποῦν χαρμόσυνα καί οἱ «ἐλεύθεροι πολιορκημένοι» τόν ραίνουν μέ ἄνθη. Τά σπαθιά τῶν Σουλιωτῶν ἀστράφτουν στόν ἥλιο καί τά καρυοφύλλια τῆς φρουρᾶς βροντοῦν γιά νά τόν χαιρετήσουν. Ὁ ποιητής χαμογελᾶ κι' ἀναγαλλιάζει. Σφίγγει, τέλος, τά χέρια ἀνθρώπων πού «χτύπησαν κάτω τό ποτήρι τῆς σκλαβιᾶς». Βρῆκε πιά τή γωνιά τῆς γῆς πού εἶχε ὀνειρευτεῖ ἀπό τά ἐφηβικά του χρόνια. Στό χῶμα πού τώρα πατᾶ, οἱ ἄντρες δέ διστάζουν κ' οἱ γυναῖκες δέ φοβοῦνται.

Ὁ Μπάϊρον ρίχνεται στή δουλειά. Δίνει στόν ἀγῶνα ὁλόκληρη σχεδόν τήν περιουσία του· ὅσα ἔχει καί δέν ἔχει. Οἱ Σουλιῶτες εἶναι δίπλα του καί καρτερᾶ τήν ὥρα ὅπου μαζί τους θά συμπολεμήσει. Μά ἡ Μοῖρα, ἀλλοίμονο, διαφορετικό ἔχει τό τέλος του γραμμένο. Στίς 22 τοῦ Γενάρη, ἀνήμερα πού ἔκλεινε τά τριανταέξη του χρόνια, γράφει αὐτούς ἐδῶ τούς στίχους:

"Αν τά νειάτα σου λυπᾶσαι, γιατί
θέλεις πλειό νά ζεῖς,
τῆς τιμῆς ἐδῶ 'ναι ὁ τόπος, ἄξιος
δείξου μαχητής·
ζήτα κι' εὗρε ἀνδρείου μνῆμα κι' ἄν
ζητήσεις θά τό εὑρεῖς,
Κοίτα γύρω, πιάσε θέση, στάσου
ἐκεῖ ν' ἀναπαυθεῖς. (4)

Ναί, γι' αὐτό ἦρθε στήν Ἑλλάδα ὁ ποιητής, γι' αὐτό ξεμπάρκαρε στό Μεσολόγγι. Ζητᾶ ἕνα μνῆμα, μά μνῆμα ἀθανασίας. Κι' ὅμως ὅταν σέ λίγο θά κοίτεται ἄρρωστος τοῦ θανατᾶ, θ' ἀμφιβάλλει ἄν ἔκανε ὅσα ἔπρεπε ἤ ὅσα θά μποροῦσε γιά τήν Ἑλλάδα καί γι' αὐτό θά πεῖ: «Τῆς ἔδωσα τόν καιρό μου, τήν περιουσία μου, τήν ὑγεία μου καί τώρα τῆς δίνω τή ζωή μου. Τί μποροῦσα νά κάνω περισσότερο;». Παλεύει δέκα μέρες μέ τό θάνατο καί στίς 19 Ἀπριλίου πεθαίνει. Οἱ τελευταῖες του λέξεις ἦταν: «Τώρα ἐπιθυμῶ νά κοιμηθῶ». Μόλις τήν ἑπόμενη βγῆκε ὁ ἥλιος, τά κανόνια, τά κανόνια τοῦ Μεσολογγίου, ρίχνουν 37 κανονιές, ὅσα ἦταν τά χρόνια του, ἀπό μιά σέ κάθε λεπτό. Οἱ κάτοικοι, αὐτοί πού θ' ἀντιμετωπίσουν, πάνω στά ταπεινά ταμπούρια τους, ὁλόκληρες στρατιές, αὐτοί πού θά ἐπιχειρήσουν τήν ἔξοδο, αὐτοί πού θά ἀνατιναχθοῦν μέ τό δαδί τοῦ Καψάλη, κλαῖνε. Στίς 22 Ἀπριλίου γίνεται ἡ κηδεία του. Τίς νεκρικές τιμές τίς ἀποδίνει ἕνας λόχος Σουλιῶτες. Τόν ἐπικήδειο ἐκφωνεῖ ὁ ἱστορικός τῆς ἐπανάστασης Σπυρίδωνας Τρικούπης:

«Ἀλλά ἔως αὐτοῦ, ἀδελφοί, εἴδατε τόν ἐλεύθερον, τόν πλούσιον, τόν ἀνδρεῖον ἄνθρωπον, τόν ἀληθινόν φιλέλληνα, εἴδατε τόν εὐεργέτην· τοῦτο φθάνει βέβαια διά νά μᾶς κινήσει τά δάκρυα· δέν φθάνει ὅμως, δέν φθάνει, διά τήν ὑπόληψίν του καί διά τό μέγεθος τοῦ ἐνδόξου ἐπιχειρήματός του· αὐτός τοῦ ὁποίου κλαίομεν τόν θάνατον ἀπαρηγόρητα, εἶναι ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος (εἰς τό εἶδος του) ἔδωκε τό ὄνομά του στόν αἰῶνα μας. Ἡ εὐρυχωρία τοῦ πνεύματός του, καί τό ὕψος τῆς φαντασίας του δέν τόν ἄφησαν νά πατήσει τά λαμπρά, πλήν κοινά, ἴχνη τῆς φιλολογικῆς τῶν παλαιῶν δόξας· ἔπιασε νέον δρόμον, δρόμον τόν ὁποῖον ἡ γεροντική πρόληψις ἐπροσπάθησε καί προσπαθεῖ ἀκόμη νά τόν κλείσει εἰς τήν σοφήν Εὐρώπην· ἀλλά ὅσο ζοῦν τά συγγράμματά του (καί θά ζοῦν ὅσον ζεῖ ὁ κόσμος), θέλει μείνει πάντοτε ὁ δρόμος αὐτός ἀνοιχτός, ἐπειδή καί αὐτός, καθώς καί ὁ ἄλλος, εἶναι δρόμος ἀληθινῆς δόξας. Ἐδῶ παρατρέχω ὅσα μέ βιάζει νά σᾶς κοινοποιήσω τό βαθύ σέβας καί ὁ μεγάλος ἐνθουσιασμός, ὅπου πάντοτε ἔμπνευσαν εἰς τήν καρδίαν μου ἡ ἀνάγνωσις τῶν συγγραμμάτων του, καί τόν ὁποῖον αἰσθάνομαι τώρα σφοδρότερον ἀπό ἄλλην φοράν· ἐγκωμίασε καί ἐγκωμιάζει τόν ποιητήν τοῦ αἰῶνος μας· ὅλη ἡ σοφή Εὐρώπη, καί θέλει τόν ἐγκωμιάσουν ὅλοι οἱ αἰῶνες, ἐπειδή ἐγεννήθηκε διά ὅλην τήν Εὐρώπην καί διά ὅλους τούς αἰῶνας» (5).

"Ενας ἀδέξιος παρατηρητής θά μποροῦσε νά πεῖ πῶς ὁ Μπάϊρον στόν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ἑλλάδας ἐπρόσφερε, ἐκτός ἀπό τό χρῆμα του, ἐλάχιστα πράματα. Κι' ὅμως ἡ συμβολή του στάθηκε μεγαλύτερη ἀπό κάθε ἄλλου φιλέλληνα. "Εδωσε στήν ἐπανάσταση τήν αἴγλη τῆς θυσίας μιᾶς ἀπό τίς ὡραιότερες διάνοιες πού γνώρισε ὁ κόσμος μας. Γι' αὐτό κι' ὁ συμπατριώτης του Νίκολσον κάνει, πολύ σωστά, αὐτή ἐδῶ τήν παρατήρηση: «Ὁ Μπάϊρον τίποτ' ἄλλο δέν κατόρθωσε στό Μεσολόγγι, παρά μονάχα νά αὐτοκτονήσει. Μέ τήν ἡρωϊκή ὅμως αὐτή πράξη του ἐξασφάλισε τήν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας. "Αν ὁ Μπάϊρον ἐγκατέλειπε τήν ἑλληνική ὑπόθεση, τό Φεβρουάριο τοῦ 1824, ὅπως τόν προέτρεπαν, εἶμαι πεπεισμένος πῶς δέ θά ὑπῆρχε καί τό Ναυαρῖνο.»

Ποιά, πραγματικά, γενναῖα ψυχή δέ δάκρυσε τότε, στό ἄκουσμα τοῦ θανάτου του; Ὁ Πούσκιν, στήν ἄλλη ἄκρη τῆς Εὐρώπης, ξεσπᾶ σέ θρῆνο. Ἡ Ἑλλάδα κι' ὁ Μπάϊρον συνταυτίζονται στή συνείδηση τῶν λαῶν. Τό 21 ἔχει πιά τόν πνευματικό του ἥρωα.

Οἱ μεγαλόψυχοι καί οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι βρίσκουν πάντα τόν τρόπο νά ζήσουν γιά τά ἰδανικά τους καί νά πεθάνουν ἀκόμα γι' αὐτά. Ὁ Μπάϊρον ἔνοιωθε, ὅπως ὅλοι οἱ ἀληθινά μεγάλοι, πῶς ὁ ποιητικός λόγος τότε ἔχει μονάχα ἀξία, ὅταν ἐξυπηρετεῖ τόν ἄνθρωπο. Χαρίζοντας τόν πλοῦτο του καί τή ζωή του στό λαό πού πολεμοῦσε νά λυτρωθεῖ ἀπό τή σκλαβιά, ἔδωσε στή μεγαλοφυΐα του τό φωτοστέφανο πού τῆς ἄξιζε: τή θυσία. Ἀντί νά σταθεῖ ἕνας στιχοπλόκος, ἔγινε ὁ ποιητής μιᾶς ὑπόθεσης, πού ἐς ἀεί θά συγκλονίζει τούς λαούς: τῆς Ἐλευθερίας.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

---

(1) Ἐλεύθερη ἀπόδοση.

(2) Ἀπόσπασμα. Μετάφραση Ἀγγόρη Φωτιλιώτη.

(3) Ἀπόσπασμα ἀπό τήν ὠδή τοῦ Σολωμοῦ στό θάνατο τοῦ Μπάϊρον.

(4) Μετάφραση Σπυρίδωνα Τρικούπη.

(5) Ἀπόσπασμα ἀπό τόν ἐπικήδειο λόγο τοῦ Σπυρίδωνα Τρικούπη στήν κηδεία τοῦ Μπάϊρον.